

INNOSTAVA LIIKUNTATUNTI OPPILAAN NÄKÖKULMASTA

Sami Wirkkala

Liikuntapedagogiikan

pro gradu -tutkielma

Kevät 2002

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Sami Wirkkala. Innostava liikuntatunti oppilaan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 2002, 46 s.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisesta liikuntatunnista oppilaat pitävät. Kuvaan haastattelujen perusteella esiin tulleita mielipiteitä; mitä asioita oppilaat tunneilta toivovat. Tulevan työni, liikunnanopettajana, kannalta halusin selvittää myös, mikä on opettajan merkitys oppilaan innostamisessa ja mitä mahdollisuuksia opettajalla on vaikuttaa oppilaan innostumiseen tuntien aikana. Tutkimuksessa keskityttiin opettajan mahdollisuuksiin ja opettajan merkitykseen oppilaan kannustajana oppilaiden näkökulmasta katsoen.

Tutkimuksen aineisto koostui kahdesta ryhmähaastattelusta ja neljästä yksilöhaastattelusta, jotka kerättiin Raasakan koulun ala-asteella Kannuksessa ja Pihlajamäen ala-asteella Helsingissä syksyllä 2001. Ryhmähaastatteluissa oli mukana yhdeksän poikaa ja kuusi tyttöä ja yksilöhaastatteluissa kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Haastattelu oli muodoltaan puolistrukturoitu haastattelu, jossa kaikille oppilaille esitettiin ennalta mietittyjä kysymyksiä, mutta oppilaat vastasivat kysymyksiin omin sanoin, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja.

Tutkimukseni tulosten perusteella liikuntatunnilla viihtymiseen ja innostumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Haastattelujen avulla koottujen mielipiteiden ja ajatusten perusteella oppilaan innostumiseen ja motivoitumiseen liikuntatunnilla vaikuttavat ympäristö, vanhempien kiinnostuneisuus koulunkäyntiä kohtaan, oppilaan kaverit, tunnilla vallitseva ilmapiiri ja ulkoiset välineet. Monipuolisten tuntien ja vaihtelevien opetussisältöjen suunnittelussa opettajalla on kuitenkin erittäin tärkeä tehtävä haastavan ja yksilöllisen ilmapiirin luomisessa. Opettajan merkitys virikkeellisen ilmapiirin luomisessa tulee esille erilaisten opetusmenetelmien käytössä ja monipuolisen innostamisen kehittämisessä. Jos oppilas kokee tuntien opetussisällöt haastavina ja saa mielipiteilleen ja ajatuksilleen ymmärrystä, voidaan oppimisessa saavuttaa hyviä tuloksia.

Tutkimukseni haastattelujen perusteella voitiin todeta, että oppilaat toivoivat liikuntatunneilta monipuolista ja vaihtelevaa sisältöä, joihin he voivat myös itse vaikuttaa. Yhden liikuntakerran aikana oppilaat halusivat pelata tai harjoitella useampaa kuin yhtä lajia. Pelien lisäksi oppilaat toivoivat tunneille haastavia tehtäviä, esimerkiksi taito- ja tekniikkaratoja, ja myös uusia muotilajeja kuten skeittausta ja lumilautailua. Liikunnanopettajalta oppilaat toivoivat kuuntelutaitoa, monipuolisuutta, esimerkillistä toimintaa sekä ammattitaitoa ja -tietoa. Oppilaat toivoivat myös, että opettaja kohtelee jokaista oppilasta samanarvoisesti ja tasapuolisesti.

Tyttöjen ja poikien välisistä eroista selkeimmin tuli esille se, että tytöt pitävät poikia enemmän tehtäväsuuntautuneista ja itsenäisistä tehtävistä. Poikia kannusti tunneilla eniten kilpailulliset tehtävät ja etenkin erilaiset pallopelit. Tytöt olisivat halunneet myös vaikuttaa enemmän tuntien sisältöön, mihin heille ei juurikaan oltu annettu mahdollisuutta. Poikien mielipiteitä ja toiveita opettaja oli kuunnellut ja toteuttanut aktiivisemmin.

Avainsanat: motivaatio, opettaminen, oppiminen, opettaja

Sisältö

1. JOHDANTO	4
2. TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSAINEISTOT	6
2.1 Tutkimustehtäväni	6
2.2 Tutkimusaineistot ja niiden hankkiminen	7
2.2.1 Haastattelut Raasakan koulun ala-asteella Kannuksessa	7
2.2.2 Haastattelut Pihlajamäen ala-asteella Helsingissä	10
2.2.3 Haastattelujen ongelmia	11
3. NÄKÖKULMA JA MENETELMÄT AINEISTON ANALYSOINNISSA	13
3.1 Yleistä laadullisesta tutkimuksesta	13
3.2 Etnografinen tapaustutkimus	14
3.3 Aineistolähtöinen analyysi	16
4. AINEISTON ANALYYSIT	17
4.1 Oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia	17
4.1.1 Opettaja ja opettajuuteen liittyvät tekijät	18
4.1.2 Tunnin sisältöön vaikuttavat tekijät	28
4.1.3 Oppilas ja oppilasta innostavat tekijät	32
5. TUTKIMUKSEN TULOKSET	38
5.1 Innostavaan liikuntatuntiin vaikuttavat tekijät	39
5.2 Tyttöjen ja poikien väliset erot	40
5.3 Maaseudun ja suurkaupungin väliset erot	41
5.4 Aineistosta nousseet yllättävät tekijät	43
6. POHDINTA	44

LÄHTEET

1. JOHDANTO

Tutkin tässä työssäni oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia innostavasta liikuntatunnista. Idea tutkimukseni toteuttamiseen lähti siitä ajatuksesta, millä tavoin opettaja voisi ottaa paremmin huomioon oppilaiden mielipiteitä ja toiveita ja mitä odotuksia oppilailla on liikuntatuntien sisällöistä. Suoritan kaksoistutkintoa, mikä antaa minulle myös luokanopettajan pätevyyden valmistuttuani liikuntatieteiden maisteriksi. Tämän vuoksi olen kiinnostunut sekä ala-asteella tapahtuvasta opetustyöstä että liikunnan opettamisesta ja siksi suuntasin tutkimukseni ala-asteelle. Mielestäni tutkimukseni aihepiiri palvelee sekä luokanopettajan että liikunnanopettajan työn alojen sisältöjä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisesta liikuntatunnista oppilaat innostuvat. Kuvaan työssäni haastattelujen perusteella esiin tulleita oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia, mitä asioita he tunneilta toivovat. Tulevan työni, liikunnanopettajana, kannalta halusin selvittää myös, mikä on opettajan merkitys oppilaan innostamisessa ja mitä mahdollisuuksia opettajalla on vaikuttaa oppilaan motivoimiseen tuntien aikana. Tutkimuksessani halusin kuunnella oppilaiden mielipiteitä ja etsiä vastauksista tärkeimpiä ja yleisimpiä aihepiirejä, mutta myös yllättäviä ja uusia ajatuksia sekä ideoita. Henkilökohtainen huoleni kohdistuu tämän hetken oppilaiden passiivisuuteen ja lyhytjännitteisyyteen. Oppilaat haluavat kaiken toiminnan olevan mukavaa ja pitkäjännitteisyys harjoitteluun ja halu uusien asioiden oppimiseen on jäänyt taka-alalle.

Lähestyn tutkimusaiheeni oppilaan näkökulmasta, koska jos opettaja ajaa vain omaa näkemystään koulumaailmassa tavoitteiden ja valtakunnallisen opetussuunnitelman näkökulmasta, niin kiinnostuksen kohteet tuskin kohtaavat. Vuorovaikutus on mielestäni yksi tämän hetken tärkeimmistä opettajan ominaisuuksista, jonka avulla oppimistuloksia voidaan huomattavasti parantaa. Oppilaiden kuunteleminen ja toiveiden yhdessä toteuttaminen ei ole helppo tehtävä, ja keskinäisen luottamussuhteen saavuttaminen vaatii opettajalta usein todella paljon. Tehtävä on haastava, koska luokkayhteisössä on hyvin erilaisia yksilöitä ja jokaisella yksilöllä on omat kiinnostuksen kohteensa. Opettajan pitäisi hallita erilaisia lähestymistapoja erilaisten yksilöiden kohtaamiselle ja ongelmien ratkaisuille. Olen lähtenyt liikkeelle ajatuksesta, että pyrin tarjoamaan jokaiselle jotakin ja ainakin mahdollisuuden innostua tunneilla. Kaikki yksilöt eivät ole kiinnostuneita jokaisesta aineesta tai lajista, ja tämä asia pitää myös opettajan tiedostaa.

Mahdollisuuksien luomisella voi kuitenkin innostaa passiivisempia yksilöitä kokeilemaan uusia asioita avoimin mielin, jolloin elämysten kautta voi syntyä elinikäinen innostus esimerkiksi liikuntaa kohtaan.

Mikä tekee liikuntatunnista innostavan tai tylsän? Oppilaat jakautuvat usein aktiivisiin ja passiivisiin liikkujiin. Millä tavoin opettaja voi vaikuttaa siihen, että mahdollisimman moni oppilas viihtyy koulun liikuntatunneilla ja mitkä muut tekijät vaikuttavat tunneilla viihtymiseen? Halusin saada vastauksia näihin kysymyksiin, koska olen osittain huolestunut ala-asteen liikunnanopetuksesta. Itse olen opiskellut liikunta-alaa vuodesta 1994 ja miettinyt matkan varrella usein liikunnanopetuksen haastetta. Suuri osa ala-asteen opettajista ei halua opettaa liikuntaa ollenkaan, mikä johtuu varmasti osittain ammattitaidon puutteesta ja suurista oppilasryhmistä. Myös oppilaiden kiinnostus opetettavia aineita kohtaan on mielestäni laskenut huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Oppilaiden mielenkiinnosta kilpailevat eri harrastukset ja vapaa-ajan toiminta, jonka tarjonta on nykyisin kattavaa ja monipuolista. Miten koulu voi vastata tähän haasteeseen ja kilpailuun?

Peruskoulun liikunnanopetuksen tavoite ei tietenkään ole, että kaikista oppilaista tulisi monipuolisia liikunnan ammattilaisia, mutta toivottavasti elinikäisiä liikkujia. Positiiviset tai negatiiviset liikuntakokemukset ala-asteella voivat vaikuttaa asenteisiin liikuntaa kohtaan myös myöhemmällä iällä. Liikuntakasvatuksen avulla voidaan vaikuttaa myös yksilöiden terveellisten elämäntapojen omaksumiseen ja tasapainoisen elämänlaadun hallintaan.

Esittelen työssäni ensin haastatteluista keräämäni aineiston. Tämän jälkeen kerron, mistä näkökulmasta lähestyn aineistoani ja mitä menetelmiä olen käyttänyt aineiston analysoinnissa. Analysointiosassa tuon esille haastattelusta esille nousseet teemat ja analysoin niitä kirjallisuudesta löytämieni teorioiden ja omien tulkintojeni pohjalta. Työni lopussa kokoan tutkimukseni tärkeimmät tulokset ja pohdin ja arvioin tutkimustani eri näkökulmista.

2. TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUSAINEISTO

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tärkeimmät tehtävät. Lisäksi kerron, miten, mistä ja milloin hankin tutkimukseni aineistona käytetyt ryhmä- ja yksilöhaastattelut. Luvun lopuksi kerron, mitä ongelmia kohtasin tutkimukseni aikana.

2.1 Tutkimustehtäväni

Tutkimukseni aiheena oli innostava liikuntatunti oppilaan näkökulmasta. Tutkimukseni tärkein tehtävä oli selvittää, miksi oppilaat innostuvat liikuntatunneilla; mitkä asiat innostavat ja mitkä latistavat tunnin ilmapiiriä. Haastattelujen kautta pyrin etsimään oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia siitä, mitä he toivovat liikuntatunneilta. Aineiston analysoinnin avulla pyrin kertomaan, mitkä asiat vaikuttivat tunneilla viihtymiseen ja miten oppilaat kertoivat miellyttävistä liikuntatunneista.

Tutkimukseni aineistot antoivat hyvän mahdollisuuden tarkastella sukupuolten välisiä eroja, miten eri tavoin tytöt ja pojat kokevat innostavat liikuntatunnit. Lähtöasetelmanani oli tarkastella maaseudun ja pääkaupunkiseudun oppilaiden mielipiteiden eroja. Tämä vastakkainasettelu osoittautui merkityksettömäksi sen vuoksi, että oppilaiden mielipiteissä ei ollut havaittavissa suuria eroja ja tapaustutkimuksen luonteen vuoksi yleistys maaseudun ja pääkaupunkiseudun tulokseksi olisi jäänyt pinnalliseksi. Tämän vuoksi tein uuden kartoituksen aineistoni perusteella ja yhdistin tekemäni haastattelut ja päädyin tarkastelemaan tyttöjen ja poikien välisiä eroja innostavaan liikuntatuntiin liittyen. Aineistolähtöisen analyysin perusteella keskityin yhteisten tekijöiden löytämiseen ja eroavuuksien havaitsemiseen.

Olen lähestynyt aineistoani useasta eri näkökulmasta, koska halusin selvittää mitkä eri tekijät saavat lapsen liikkumaan ja miten lasta voidaan kannustaa näissä päämäärissä. Haastattelun aikana käytin motivaatio-sanana tilalla kannustus- tai innostus-sanaa, koska tämän ikäiset lapset eivät vielä ymmärrä motivaatio-sanana sisällön merkitystä. Näen motivaation tämän tutkimuksen kannalta kouluviihtyvyyttä lisäävänä ja tukevana tekijänä. Kun oppilas saadaan motivoitua liikkumaan, ovat tulokset hänen kannaltaan parhaat mahdolliset. Motivaatio ohjaa oppijaa ja pitää hänen ajatuksensa vireinä uusille oppimistilanteille. Se antaa energiaa uuden asian oppimiseen. Motivaatiota ohjaavat

erilaiset motiivit, jotka vaihtelevat voimakkaasti asiayhteyksien ja oppijan iän mukaan. Motiivien avulla päästään toivottuun päämäärään. Oppijan mahdollisuudet vaikuttaa omaan oppimiseensa lisäävät hänen motivaatiotaan opiskella ja siten yleistä kouluviihtyvyyttä.

2.2. Tutkimusaineistot ja niiden hankkiminen

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta ryhmähaastattelusta ja neljästä yksilöhaastattelusta, jotka on kerätty Raasakan koulun ala-asteella Kannuksessa ja Pihlajamäen ala-asteella Helsingissä syksyllä 2001. Ryhmähaastatteluissa oli mukana yhdeksän poikaa ja kuusi tyttöä ja yksilöhaastatteluissa kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Haastattelu oli muodoltaan puolistrukturoitu haastattelu, jossa kaikille oppilaille esitettiin ennalta mietittyjä kysymyksiä, mutta oppilaat vastasivat kysymyksiin omin sanoin, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja.

2.2.1 Haastattelut Raasakan koulun ala-asteella Kannuksessa¹

Olen itse kotoisin pienestä kaupungista Keski-pohjanmaalta, Kannuksesta, jossa olen käynyt peruskoulun ja lukion. Päätin toteuttaa toisen haastatteluista minulle tutussa koulussa ja tutulla paikkakunnalla. Tämä lähtöasetelma antoi minulle luontevan lähtökohdan haastatteluja ajatellen. Opiskelin kyseisellä ala-asteella neljä vuotta ja tämän vuoksi koulun ympäristö ja opettajat olivat minulle entuudestaan tuttuja.

Syksyllä 2001 otin puhelimitse yhteyttä Raasakan koulun 3.- 4.- luokan opettajaan Satu Kalermoon ja kysyin mahdollisuudesta haastatella 4.-luokan oppilaita tutkimustani varten. Hän vastasi myöntävästi ja sovimme haastatteluajankohdaksi alustavasti viikon 43. Tämän lisäksi pyysin luvan haastatteluun keskustan ala-asteen rehtorilta Kaija Sorsalta. Kouluilla tapahtuviin haastatteluihin on aina saatava lupa koulun rehtorilta. Haastattelua varten laadin rehtorin suostumuksella kirjallisen lupa-anomuksen oppilaiden vanhemmille (liite 1), jotka pääasiallisesti hyväksyivät haastattelun. Ennen haastatteluviikkoa tutustuin

¹ Raasakan koulu sijaitsee Kannuksen kaupungissa. Kannus on pieni kaupunki Keski-Pohjanmaalla Länsi-Suomen läänissä, Lestijoen varrella. Kaupungin maapinta-ala on 407,6 km². Kannuksessa asuu n. 6200 asukasta. Maatalousseutua. Elintarvike-, puunjalostus- ja rakennusaineteollisuutta sekä turkistarhausta. Kaupungin koulut ovat Suomen mittakaavassa varsin pieniä, esimerkiksi Raasakan koululla opiskelee noin 100 oppilasta. Opettajia koululla on kuusi.

laadullisen tapaustutkimuksen ohjeisiin haastattelun suorittamisesta ja tämän pohjalta tein kysymyksiä aihepiiriin liittyen.

Raasakan koulun 4.-luokan oppilaat olivat minulle tuttuja, koska olin ollut yhden viikon luokan sijaisena edellisen vuoden keväällä. Sovimme luokan opettajan kanssa, että tutustun luokan oppilaisiin tarkkailemalla heitä haastattelua edeltävän viikon ajan. Tällä toiminnalla pyrin siihen, että vuorovaikutus lasten kanssa oli aitoa ja he kokivat minut luonnollisena osana luokkayhteisöä. Vietin aikaani tunneilla apuopettajan roolissa tarpeen vaatiessa ja välitunneilla seurasin heidän toimintaansa tekemällä muistiinpanoja.

Viikon 43 alussa oppilaat veivät lupa-anomuksen kotiin ja keskiviikkoon mennessä kaikki halukkaat palauttivat laput minulle. Kerroin haastattelun aiheesta oppilaille, jonka avulla he pystyivät miettimään viikon aikana pääpiirteisesti omia näkemyksiään liikuntatunteihin liittyen. Torstaina valitsin halukkaista neljännen luokan oppilaista seitsemän ryhmähaastatteluun, viisi poikaa ja kaksi tyttöä ja kaksi oppilasta yksilöhaastatteluun, yhden pojan ja yhden tytön. Viikon 43 perjantaina toteutin haastattelut erityisopetukselle varatussa tilassa. Järjestin luokkaan opintopiirin, jossa jokaiselle oppilaalle oli oma tuoli ja itse istuin myös piirissä. Luokka oli kaikille oppilaille tuttu, joten tällä pyrin siihen, ettei ympäristötekijöillä ollut vaikutusta esimerkiksi haastattelun jännittämiseen. Pyrin minimoimaan häiriötekijät esimerkiksi sillä, että opintopiiristä ei ollut näköyhteyttä ulos pihalle. Nauhoitin haastattelut kasettinauhurilla, mikä helpotti minua keskittymään haastateltavien nonverbaaliseen viestintään. Haastattelujen nauhoitus auttoi minua huomattavasti myös aineiston litteroinnissa. Ryhmähaastattelu kesti noin 35-40 minuuttia ja sovimme, että oppilaat pyytävät puheenvuoroa viittaamalla. Tämä takasi sen, että aineiston litterointi oli selvempää ja kaikkien puheenvuorot oli helposti erotettavissa nauhalta. Puhuttelin oppilaita nimeltä, joka helpotti myös litterointia. Toisen tunnin aikana haastattelin vielä yksilöhaastatteluna yhtä luokan pojista ja yhtä tytöistä. Nämä haastattelut ehdin toteuttaa yhden tunnin aikana, joten molempiin yksilöhaastatteluihin kului aikaa hieman yli 20 minuuttia.

Luokkahuoneessa ja välitunneilla tekemiäni havaintojen ja muistiinpanojen perusteella luokka oli varsin tavallinen koululuokka. Poikkeuksen teki se asia, että luokka oli yhdistelmäluokka kolmannen ja neljännen luokan oppilaista. Omiin opiskeluaikoihini

verrattuna työrauha ei ollut kuitenkaan enää samanlainen kuin aikaisemmin. Oppilaat saivat kulkea luokassa aika vapaasti ja he puhuivat usein keskenään tunnin aikana. Etenkin tähän asiaan kiinnitin huomiota luokkaa seurattessani. Opettaja huomautti oppilaita usein tuntien aikana työrauhan häirinnästä, mutta konkreettista vaikutusta luokan oppilaisiin sillä ei kuitenkaan ollut.

Etenkin haastatellut pojat olivat välituntien aikana aktiivisia liikkujia. Koulun takapihalla pelattiin jalkapalloa ja lähes kaikki osallistuivat peliin. Kävin seuraamassa myös luokan poikien liikuntatuntia ja tunnin perusteella voi todeta, että liikunta on yksi kiinnostavimmista aineista oppilaiden mielestä. Innokkuutta tekemiseen oli niin paljon, että ohjeita ei aina jaksettu kuunnella loppuun saakka. Mielestäni liikunnanopettajan ohjeet olivat kuitenkin liian pitkät ja yksityiskohtaiset tämän ikäisille oppilaille. Tärkeintä olisi nopeasti aktivoiva tekeminen. Myös hyvillä näytöillä voidaan toiminta saada huomattavasti nopeammin käyntiin kuin pitkällä ja yksityiskohtaisella instruktioilla.

Koulun ympäristö oli aika tavallinen; koulun takapihalla on kenttä, jalkapallomaalit, muutamia kiikkuja ja tankoja, joissa voi esimerkiksi tehdä voimisteluliikkeitä. Etupihalle on myös rakennettu muutamia kiipeilytelineitä. Koulun ulkopuolinen alue on kuitenkin varsin laaja, joten tilasta ei ole puutetta. Välitunneilla luokan oppilaat jakautuivat selvästi niihin, jotka pelasivat tai leikkivät ja niihin, jotka vain kiersivät koulua tai keskustelivat pihalla. Jalkapallokentällä pelasivat useimmiten eri luokan pojat ja mukaan pääsivät yleensä kaikki halukkaat. Joukkoon mahtui joskus muutama tyttökin. Osa oppilaista pelasi polttopalloa joillakin välitunneilla ja osa kiikkui ja pelasi kiikkupalloa.

Välitunneilla vallitsi varsin rauhallinen ja mukava ilmapiiri, jossa kiusaamista tai syrjintää oli havaittavissa varsin vähän. Pallopeleissä oppilaat muodostivat varsin helposti joukkueet ja myös pelin tuomaritoiminta onnistui omatoimisesti. Jaot tosin olivat usein luokkajakoja tai mielivaltaisia; toisella puolella saattoi olla paljon enemmän pelaajia, kuin toisella puolella, mutta se ei näyttänyt häiritsevän oppilaita. Liikunnan ilo oli välitöntä ja aitoa, ihan kuin meilläkin aikoinaan.

2.2.2 Haastattelut Pihlajamäen ala-asteella Helsingissä²

Pihlajamäen ala-asteen neljäs luokka ei ollut minulle entuudestaan tuttu, mutta työskentelin kyseisellä koululla syksyllä 2001 muutamana päivänä sijaisena ja kysyin samalla neljännen luokan luokanopettajalta, voisinko haastatella luokan oppilaita tutkimustani varten. Luokanopettaja Lotta Berglund oli suostuvainen ja pääsin tutustumaan häneen luokkaansa viikolla 46. Toteutin viikon toimet suurin piirtein samalla tavalla, kuin Raasakan koululla Kannuksessa. Tein muistiinpanoja tuntien aikana ja pidin päiväkirjaa havainnoistani koko viikon ajan.

Oppilaat suhtautuivat minuun mielenkiinnolla, kuten Kannuksessaakin. He esittivät paljon kysymyksiä ja vuorovaikutus alkoi tuntua vähitellen luontevalta. Lähetin viikon 46 alussa lupa-anomukset lasten vanhemmille ja pyysin heidän palauttamaan ne viimeistään kuluvan viikon torstaina. Valitsimme yhdessä luokanopettajan kanssa halukkaista oppilaista neljä poikaa ja neljä tyttöä ryhmähaastattelua varten ja yhden pojan ja yhden tytön yksilöhaastattelua varten. Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikki harrastivat koulun ulkopuolella jotain liikuntaan liittyvää. Tämä oli varmaankin yksi merkittävä syy, minkä vuoksi he halusivat osallistua haastatteluun. Ryhmähaastattelussa oli mukana yksi tyttö ja yksi poika, jotka vaikuttivat haastattelun aikana passiivisilta. Molempien vastaukset olivat ympärilyöreitä tai lähinnä vitsiksi tarkoitettuja. Päätelin tästä, että he halusivat vain luokkahuoneesta pois tai sitten jokin ulkopuolinen tekijä häiritsi heidän keskittymistään.. Muut haastateltavat oppilaat olivat aktiivisia liikkujia ja selvästi kiinnostuneita haastattelusta.

Toteutin haastattelut perjantai-aiamupäivällä Pihlajamäen ala-asteen kirjastossa, jonne olin järjestänyt opintopiirin pöydän ympärille. Pöydän ympärille asetin yhdeksän tuolia ja nauhurin asetin pöydälle. Tämä takasi jälleen sen, että pystyin litteroimaan haastattelun tarkasti. Paikka oli oppilaille tuttu, koska luokkahuoneen lisäksi kirjastossa toteutettiin usein pienryhmäopetusta. Pyrin jälleen minimoimaan häiriötekijät haastattelun onnistumisen vuoksi. Oppilaat jaksoivat keskittyä haastatteluun hyvin, joten häiriötekijöitä ei todennäköisesti esiintynyt. Ryhmähaastattelu kesti noin 35 minuuttia ja oli

² Pihlajamäen ala-aste sijaitsee Koillis-Helsingissä ja on yksi pääkaupungin ala-asteista. Pihlajamäen ala-asteella opiskelee noin 400 oppilasta luokkatasoilla 1-6.
Lisätietoja: www.helsinki.fi/opetus

pääpiirteiltään samanlainen, kuin Kannuksessakin. Haastattelin saman kyselyrunгон perusteella Pihlajamäen 4.-luokan oppilaita. Yksilöhaastatteluissa haastattelut kestivät noin 20 minuuttia oppilasta kohden.

Luokkahuoneessa ja välitunneilla tekemieni havaintojen perusteella luokka oli hieman rauhattomampi kuin Kannuksen vastaava luokka. Työrauha oli huonompi ja oppilaat puhuivat jatkuvasti tunneilla. Objektiivisena seuraajana tämä tekijä johtui selvästi opettajan omasta linjasta. Luokanopettajan auktoriteetti ja koko koulun yleiset käytännöt tukevat usein myös luokkakäyttäytymistä. Myös oppilaiden kielenkäyttö oli varsinkin välituntisin selvästi huonompaa, kuin Raasakan kouluun verrattuna. Muuten luokka oli saman tasoinen kuin vertailuluokka Kannuksessa.

Koulun ympäristö ja piha-alue olivat samantyyppisiä, kuin Kannuksessakin. Koulun pihalla oli kiikkuja ja hiekkakenttä, josta tosin puuttuivat maalit. Hiekkakentän lisäksi pihamaalta löytyi päällystetty kenttä, jossa oli koripallokorit. Välituntisin osa haastatelluista oppilaista pelasi koulun pihalla jalkapalloa tai koripalloa. Osa tyytyi kävelemään ja juttelemaan koulun piha-alueella. Havainnoin välitunneilla, että kiusaamista ja muita ongelmia oli havaittavissa enemmän, kuin Raasakan koululla. Myös opettajat kertoivat jatkuvista ongelmista. Pihlajamäen koulussa opiskelee kuitenkin lähes neljä kertaa enemmän oppilaita, joten konfliktitilanteita voi syntyä jo pelkästään tilanpuutteen vuoksi.

2.2.3 Haastattelujen ongelmia

Viikot 43 ja 46 sujuivat Kannuksessa ja Helsingissä mukavissa merkeissä luokkien kanssa. Vuorovaikutus onnistui siinä mielessä hyvin, että huomasin ainoastaan yhden oppilaan jännittävän haastattelua, vaikka hän itse halusi osallistua siihen. Toisaalta viikko on aika lyhyt aika, jos ajatellaan asemaani luokissa. Jos minulle olisi järjestynyt mahdollisuus opettaa molempia luokkia koko viikko, olisi haastattelussa voinut tulla enemmänkin asioita esille. Oma kontaktini lapsiin oli tunneilla aika satunnaista ja välitunnilla luokan oppilaat jakautuivat selkeästi erilleen. Selkeitä ja kokoavia johtopäätöksiä oppilaiden sosiaalisista suhteista, ongelmista tai mielipiteistä oli tämän vuoksi vaikea vetää.

Haastattelujen suurin ongelma oli se, että lapset eivät ole vielä tässä iässä kykeneviä miettimään kovinkaan paljon asioiden taustoja, syitä ja seurauksia. Heidän vastauksensa olivat lyhyitä ja toistivat usein jo aikaisemmin sanottuja asioita. Vaikka pyysin oppilaita miettimään rauhassa kysymiäni asioita, niin osa pyrki vastaamaan kysymyksiin välittömästi. Kiinnitin litteroinnin aikana huomiota myös siihen, että nopea vastaaminen saattoi johtua myös omasta nopeasta puheestani. Myös keskittymiskyvyn puute oli yksi ongelmista, jonka huomasin oppilaista. Neljäsluokkalainen ei jaksanut keskittyä koko tuntia erilaisten kysymysten sisältöihin. Osalta oppilaista kysymykset menivät ohi tai sitten he eivät ymmärtäneet kysymyksiä.

Pyrin esittämään kysymykset normaalilla puhekielellä ja vältin oppilaille vaikeita sanoja. Esimerkiksi motivaatio-sanan korvasin joka kerta sanalla innostaminen tai kannustaminen. Oppilaiden lauserakenteissa oli myös toivomisen varaa. Lauseista puuttui usein verbi kokonaan ja oppilaat eivät löytäneet sanoja asioille, mitä he olisivat halunneet ilmaista. Olin kuitenkin tyytyväinen haastatteluihin, koska ne kestivät yli puoli tuntia ja lähes kaikki oppilaista jaksivat keskittyä loppuun asti. Sain kysytyä myös ennalta miettimäni kysymykset läpi, vaikka tietysti olisin toivonut pidempiä ja syvällisempiä vastauksia. Haastattelu oli varmasti oppilaiden mielestä mielenkiintoinen kokemus, mikä paransi osaltaan haastattelun onnistumista.

Haastattelujen litterointi oli työn yksi vaativimmista tehtävistä, ainakin hermojen osalta. Vaikka nauhoitukset onnistuivat odotusten mukaan, niin oppilaiden suullinen ulosanti ei ollut kovinkaan selkeää. Kiinnitin haastattelujen analysoinnissa huomiota varsinkin kannuslaisten oppilaiden kielelliseen ulosantiin. Se oli mielestäni huonompaa kuin Helsingin Pihlajamäen ala-asteen haastatteluilla oppilailla. Lauserakenteita oli vaikea ymmärtää, koska niistä puuttui usein verbi kokonaan. Lauseet olivat usein lyhyitä ja yksinkertaisia ja myös lisäsanat lauseissa, kuten mmm, öö, sitte, no, ku, olivat tosi yleisiä. Osa oppilaista puhui myös tosi epäselvästi tai hiljaisesti, joka aiheutti ongelmia litteroinnissa. Pihlajamäen ala-asteen oppilaat puhuivat mielestäni selvemmin ja lauseet olivat helpommin ymmärrettäviä. Lauserakenteet olivat selkeitä ja oppilaat toivat rohkeasti mielipiteensä asioista esiin. Toki joukosta löytyi myös oppilaita, joiden ulosanti oli samanlaista kuin Kannuksessakin. Erot olivat siis aika lailla yksilöllisiä tai kielelliseen ulosantiin saattoi vaikuttaa esimerkiksi jännitys. Etenkin yksilöhaastatteluissa oppilaat puhuivat epäselvästi ja lauserakenteet olivat lyhyitä. Yksilöhaastattelussa oppilaat eivät

saaneet tukea ryhmältä ja osittain myös jännittäminen ja ns. ”oikeiden vastausten” etsiminen tuli selvästi esiin.

3. NÄKÖKULMA JA MENETELMÄT AINEISTON ANALYSOINNISSA

3.1 Yleistä laadullisesta tutkimuksesta

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (1997) esittävät laadulliselle tutkimukselle seitsemän ominaista piirrettä:

1. Tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kootaan todellisissa tilanteissa.
2. Pääpaino on tutkijan omilla havainnoilla ja keskusteluilla tutkittavien kanssa, ei mittausvälineillä hankittavassa tiedossa.
3. Tutkimuksessa edetään yksittäisistä asioista yleiseen (induktiivinen analyysi). Aineistoa tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Tavoitteena ei ole teorian ja hypoteesien testaaminen.
4. Suositaan laadullisia metodeja, joissa tutkimushenkilö/ tutkimushenkilöt nousevat keskeisiksi.
5. Kohdejoukon valinta on perusteltu ja tarkoituksenmukainen.
6. Tutkija joustaa ja muuttaa tarvittaessa suunnitelmia tutkimuksen edetessä.
7. Tapaukset nähdään ainutlaatuisina, minkä pitäisi näkyä myös aineiston käsittelyssä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 165)

Laadullisen tutkimuksen kuva todellisuudesta on moninainen, mutta tapahtumat ovat vuorovaikutussuhteessa ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Vaikka todellisuus nähdään laadullisessa tutkimuksessa monesta osasta ja tasosta koostuvana, on tutkimustyyli kokonaisvaltainen. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on tosiasioiden löytäminen tai paljastaminen, ei olemassa olevien totuuksien todentaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161)

Tutkimusaineiston tulkinassa on tiedostettava tutkijan subjektiivisuus. Koska kvalitatiivinen tutkimus on selittävää, tutkijan ennakkoluulojen ja arvojen on tultava selvästi esiin tutkimusraportissa. Tutkijan on kyettävä yhdistämään tutkittavan

näkökulmat, oma näkökulmansa ja aiheeseensa liittyvä teoreettinen tieto sekä tarkastelemaan tutkimuskohdetta useasta eri näkökulmasta. Tulkinnessa ilmenevät ristiriidat on pyrittävä kuvaamaan, ja johtopäätöksiä tehtäessä tavoiteltavaa on rationaalisuus ja perusteltavuus. Lukija saa tutkimuksesta kokonaisvaltaisemman käsityksen, kun tutkija kuvaa tapahtumat tarkasti, tekee lainauksia kenttämuistiinpanoista ja haastatteluista sekä asettaa tutkimuksensa teoreettiseen ja historialliseen viitekehykseen; mihin tutkijan päätelmät ja havainnot perustuvat, mikä on tutkijan rooli ja mitkä ovat tutkimuksen keskeiset käsitteet. Kvalitatiivinen tutkimus on kerronnallista ja kuvailevaa. (Erickson 1986, 145; Syrjälä & Numminen 1988, 130-134; Creswell 1994, 145-152, 159-161)

Laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä ovat merkityksellisen toiminnan tutkiminen ja tutkittavan ilmiön ymmärtävä selittäminen (Alasuutari 1994, 38). Tutkimusote on induktiivinen: yksityisistä havainnoista päädytään yleisiin merkityksiin. Jotta tämä olisi mahdollista, tutkijan on perehdyttävä aineistoonsa perusteellisesti ja tunnettava se perin pohjin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 172)

Eskolan (1998) mielestä laadullisen tutkimuksen haastattelussa kannattaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

Haastateltavia valittaessa olisi suotavaa, että heillä olisi

1. Suhteellisen samanlainen, ainakin sen hetkinen kokemusmaailma, että he
2. Omaisivat tutkimusongelmasta tekijän tietoa ja olisivat vieläpä
3. Kiinnostuneita itse tutkimuksesta.

(Eskola & Suoranta 1998, 66)

3.2 Etnografinen tapaustutkimus

Tutkimukseni on laadullinen tapaustutkimus, joka soveltuu hyvin esimerkiksi lasten tutkimukseen. Työssäni on tapauksia kaksi, joita tutkin kahdella eri koululla. Olen soveltanut työssäni etnografista näkökulmaa, joka mielestäni tukee parhaiten tätä tutkimusta. Työni poikkeaa perinteisestä etnografisesta tutkimuksesta siinä, että työssäni kenttätöväihe on varsin lyhyt, mutta muilta osin tutkimukseni täyttää etnografisen tutkimuksen kriteerit. Etnografisessa tutkimuksessa tavoitteena on inhimillisen

ymmärryksen lisääminen. Etnografikko pyrkii lisäämään inhimillistä ymmärtämystä sosiaalisesta elämästä ja herättämään keskustelua ja uusia ajatuksia. Etnografinen tutkimus ei pyri esittämään yhtä ainoaa totuutta, koska yksilöillä on jokaisella omat kokemuksensa ja niihin liittyvät totuutensa. Tästä näkökulmasta katsottuna etnografisessa tutkimuksessa ei voida perinteisellä tavalla tarkastella tutkimuksen luotettavuutta (reliabiliteettia) ja yleistettävyyttä (validiteettia). Etnografisessa tutkimuksessa tutkija on aktiivinen ja pyrkii läheiseen vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa. Tutkimus lähtee yleensä tutkijan omasta halusta pohtia kriittisesti ja kantaa ottavasti esimerkiksi yhteiskunnallisia asioita. Tutkimuksessa tutkijan oma persoona, arvot ja tausta johtavat tutkimuksen kulkua. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 77-78)

Syrjälän ja Nummisen (1988,6) mukaan tapaustutkimusta voi suorittaa monella eri tavalla, ja sitä on siten vaikea määritellä yhtenäisesti. Le Compte ja Preissle (1993,2) käyttävät yläkäsitteenä etnografista tutkimusta, joka taas Syrjälän ja Nummisen (1988, 23) mukaan on yksi tapaustutkimuksen laji. Tapaustutkimukselle on tyypillistä keskittyminen tiettyyn tapaukseen; esimerkiksi yksilöön, ryhmään, yhteisöön tai laitokseen. Lähtökohtana on yksilöiden kyky muodostaa tulkintoja ja merkityksiä ympäröivästä maailmasta. Tapaustutkimus on kokonaisvaltaista ja yksityiskohtaista ilmiön lähikuvausta, joka tapahtuu ilmiön luonnollisessa ympäristössä. Tapaustutkimuksessa tutkija ja tutkittavat ovat luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa keskenään, ja tutkimuksen tulokset ja tulkinnat ovat sidoksissa tutkijan arvomaailmaan. (Erickson 1986, 121; Syrjälä & Numminen 1988, 6-11; LeCompte & Preissle 1993, 2-3, 32) Syrjälä ja Numminen (1988, 8) määrittelevät tapaustutkimuksen kokonaisvaltaiseksi, systemaattiseksi, konkreettiseksi, eläväksi ja yksityiskohtaiseksi kuvaukseksi ja tulkinnaksi todellisen ilmiön laadusta. Ilmiötä pyritään tarkastelemaan kokonaisuutena eri näkökulmista. (Syrjälä & Numminen 1988, 8)

Tapaus erottuu yleensä jossain suhteessa muista. Se voi poiketa kielteisesti tai myönteisesti, mutta se voi olla myös aivan tavallinen. Tapauksista puhutaan opetuksessa, ohjauksessa, terapiassa ja tutkimuksessa. Tapaustutkimuksen määrittely riippuu siitä tavasta, jolla tutkimus on suoritettu. Tutkimus voi kuitenkin toteutukseltaan ja tavoiltaan muuttua todellisen tilanteen olosuhteiden mukaan. Tapaustutkimuksen piiriin kuuluvat esimerkiksi etnografinen, evaluatiivinen ja kasvatuksellinen tapaustutkimus sekä toimintatutkimus. Tapaustutkimuksen teoretisointi ja menetelmät valikoidaan eri

tieteenalojen teorioita yhdistäen. Ilmiötä tutkitaan sen luonnollisessa ympäristössä. Tutkimusmenetelmät ovat strukturoimattomia, koska tutkija on kiinnostunut siitä, miten tutkittavat itse jäsentävät omaa maailmaansa ja kokemuksiaan siitä. (Syrjälä & Numminen 1988, 9)

Syrjälän ja Nummisen (1988) mukaan kvalitatiivisen ”aineiston järjestelyssä ja tulkinnassa on pyrittävä mm. systemaattisuuteen, perusteltavuuteen, kattavuuteen, rationaalisuuteen ja totuudellisuuteen”, ja aineiston järjestelytapojen tulisi käydä ilmi tutkimusraportista (Syrjälä & Numminen 1988, 118). Aineiston järjestelyä helpottaa, kun tutkija on jo tutkimuksen toteutusvaiheessa vuorovaikutuksessa tutkimuskohteensa kanssa; tutkija tekee selkeitä rajauksia, tekee muistiinpanoja vähäisiltäkin tuntuvista seikoista ja omista oppimiskokemuksistaan, keskustelee muiden kanssa sekä tutkii kenttätyön ohessa kirjallisuutta vertaillakseen tekemiään havaintoja. Tutkijan kannattaa suhtautua aineistoon leikkisästi ja kokeilla erilaisia järjestelytapoja, piirtää kuvioita eri käsitteiden välisistä suhteista ja etsiä niille vastakohtia. Joskus etäisyyden ottaminen aineistoon voi avata uusia näkökulmia sen järjestämiseen. (Syrjälä & Numminen 1988, 125-126; Creswell 1994, 153-154)

3.3 Aineistolähtöinen analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista lähteä liikkeelle ilman ennakko-olettamuksia tai määritelmiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä, mikä tarkoittaa sitä, että empiirisestä aineistosta rakennetaan analysoinnin kautta teoriaa. Tämä aiheuttaa usein sen, että aineiston rajausta on syytä pohtia useaan otteeseen. Muuten aineiston analysointi saattaa muodostua epämieliseksi ja turhauttavaksi. Laadullisissa aineistoissa on usein ongelmana sen loppumattomuus. Aineistoa kertyy liikaa ja sen rajaus aiheuttaa päänvaivaa. Aineistolähtöistä analyysiä käytetään varsinkin silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta. Tätä menetelmää voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun halutaan saada tarkkaa tietoa miten lapset ymmärtävät innostavan liikuntatunnin ja mitä se merkitsee heille. Oppilaan näkemykset asiasta voivat olla kovin erilaisia, kuin aikuisen näkemykset.

(Eskola & Suoranta 1998, 19)

Olen pyrkinyt tulkitsemaan aineistoani monipuoliseen teoriataustaan verraten. Pääosa teoksista on selvittänyt motivaation ja motiivien sisältöjä, mutta en halunnut tarkastella aineistoani pelkästään yhden kirjoitetun teorian pohjalta. Motivaatio ja motiivit kuitenkin liittyvät läheisesti yksilön tarpeisiin ja haluihin, niiden syihin ja seurauksiin. Pääosa kirjoista oli monipuolisesti motivaatioteorioita sisältäviä, lähinnä kasvatustieteellisiä teoksia, joita sovelsin lasten oppimiseen ja uusien asioiden omaksumiseen etenkin liikunnan opettamisessa.

4. AINEISTON ANALYYSIT

4.1 Oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia

Seuraavaan taulukkoon olen koonnut oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia, joita he toivat esiin haastattelun aikana innostavaan liikuntatuntiin liittyen. Puolistrukturoidun haastattelun avulla jaoin haastattelun kysymykset opettajaan ja opettajuuteen liittyviin tekijöihin, tunnin sisältöön vaikuttaviin tekijöihin ja oppilaaseen liittyviin tekijöihin. Oppilaat vastasivat kysymyksiin vapaasti, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. Oppilailta tulleet vastaukset ryhmittelin alla olevan taulukon mukaisesti. Taulukon avulla pyrin selventämään asioita, joita oppilaat toivat mielipiteiden ja kommenttien kautta esiin haastattelun aikana.

Taulukko 1. Tunneilla viihtymiseen ja innostumiseen vaikuttavia tekijöitä oppilaiden näkökulmasta

Opettajaan ja opettajuuteen liittyvät tekijät	Tunnin sisältöön vaikuttavat tekijät	Oppilas ja oppilasta innostavat tekijät
1. Opettajan vuorovaikutustaidot 2. Ammattitaito - lajitiedot - lajitaidot 3. Opettajan persoona - oikeudenmukaisuus - huumorintaju - arvomaailma 4. Opettajan motivointikeinot	1. Opetustyyli ja -menetelmät 2. Tunnin ulkopuoliset tekijät	1. Oppilaan persoonalliset tekijät 2. Kodin merkitys 3. Sosiaalinen ilmapiiri ja ympäristön merkitys

Aineistolähtöisen analyysin perusteella käsittelen oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia useasta eri näkökulmasta. Oppilaiden kommentit ja ajatukset olen erottanut teoriaosuudesta tekstin kursivoinnilla. Tämä mielestäni helpottaa tekstin luettavuutta ja selvittää mielipiteiden ja teorian vuorottelua. Tämän lisäksi olen omin sanoin koonnut oppilaiden vastauksista yleisiä, oppilaiden mielipiteitä tukevia ajatuksia.

4.1.1 Opettajaan ja opettajuuteen liittyvät tekijät

Opettajan vuorovaikutustaidot

Oppilaiden mielestä hyvän opettajan tulisi ottaa huomioon oppilaiden toiveet tunteja suunnitellessa ja tuntien toteutuksessa. Oppilaat innostuisivat mielestään siitä, että opettaja suunnittelisi heidän kanssaan tuntien sisältöjä. *”Mun mielestä ihanneopettaja olisi sellanen, et se antais oppilaiden valita välillä ite lajeja, mitä oltais ja sitte sais ite valita joukkueet.”* Myös uusien lajien keksiminen tai käyttö tunneilla innostaisi, he totesivat. Oppilaiden kommentteista oli pääteltävissä, että tuntien sisällöt ovat nykyisin aika yksipuolisia, vaikka lajit olisivatkin mukavia.

Oppilaat kaipaavat liikuntatunneille vaihtelua. *”Joo, ettei oo aina niinku pesäpallo, fudis, pesäpallo, fudis...”* Mukavien lajienkin jatkuva toistaminen tai pelkkä pelaaminen ei riitä tämän päivän aktiivisille tai monipuolista harrastustoimintaa toteuttaville oppilaille. *”No esim. talvella ku on luistelua, niin ei ois niinku vaan sitä et luistellaan etu- ja takaperin ja lopputunnista jää vaan viis minsaa vapaaseen luisteluun. Ois paljon kivempaa, että ois enemmän vapaata luistelua ja jotain ratoja.”* Lajien valinnassa myös heikompien oppilaiden mielipiteet olisi huomioitava. *”Mun mielestä on tärkeä, että muutki, ku parhaat oppilaat saa vaikuttaa siihen, mitä tunneilla tehdään.”* Oppilaiden mielestä olisi tärkeää, että he saisivat vaikuttaa esimerkiksi joukkueiden valintaan ja niiden vaihteluun. Useassa mielipiteessä tuli esille etenkin se, kuinka tärkeä joukkueiden valinta ja merkitys on tämän ikäisille oppilaille. *”Se laskee mun mielestä tunnin fiilistä, jos toisella puolella on paljon parempi joukkue ja ne voittaa vaikka kymmenen nolla. Ei sellasesta jaksa innostua kukaan.”*

Opetusjärjestelyjen ja organisoinnin avulla opettaja voi tuoda mukavaa vaihtelua ja erilaisuutta tunneille. (Kosonen 1991, 32) Ongelmaksi voi tietysti muodostua myös se, että vaikka opettaja näkee paljon vaivaa tuntien suunnittelussa niin oppilaat eivät huomaa, eivätkä arvosta sitä. Tällöin kannattaa hyödyntää myös oppilaita ja heidän panostaan. Oppilaatkin voivat tällöin ymmärtää opettajan näkökantoja, kun he huomaavat, mitä asioita opettajan pitää tehdä ennen tuntia. On hyvä muistaa, että oppilaita voi myös informoida asiasta ja yrittää avata heidän silmiään. Nuoren koululaisen ajatusmaailmassa opettajan rooli on ehkä aivan erilainen kuin opettaja sen toivoisi olevan. Opettajan asema auktoriteettina pitää sisällään monia asioita, joita nuoret eivät voi vielä ymmärtää.

Nuoren omaksumiskyky uusia tilanteita ja asioita kohtaan vaatii myös aikaa huomattavasti enemmän, kuin mitä opettaja voisi luulla. Opettajan työ ei siinä mielessä välttämättä ole palkitsevaa, kun voi kulua pitkiä aikoja, eikä yksikään oppilas anna kiitoksen sanaa; ”Olipa mukava tunti!” tai ”Tää uus peli oli kyllä tosi siistiä!”. Oppilaita voi herätellä myös lauseilla: ”Miltä sinusta tuntuisi jos toimisit tunneilla noin?” tai ”Oletko miettinyt asiaa opettajan kannalta?”, se on mielestäni juuri pitkän tähtäimen kasvattamista. Jos yhdenkin oppilaan saa ajattelemaan tunnin aikana hieman laaja-alaisemmin, niin kasvatustavoite on mielestäni täyttynyt sen tunnin osalta täydellisesti. Tulokset näkyvät vähitellen luottamuksen syntymisen myötä.

Vuorovaikutus oppilaiden kanssa lisää keskinäistä luottamusta ja omien mielipiteiden tuominen esille saa aikaan oppilaiden keskuudessa positiivisia tuntemuksia. *”Meidän opettaja anto meidän valita viimisellä tunnilla, mitä me halutaan pelata ja se oli hauskaa. Kaikilla oli tosi mukavaa ja sitte me saatiin vielä limukat ja suffelit tunnin lopussa.”* Oppilaat haluavat kokea itsensä ja mielipiteensä tärkeiksi ja oppivat ottamaan vastuuta itsestään helpommin, jos opettaja antaa mahdollisuuden esimerkiksi yhteiseen suunnitteluun tai omien toiveiden esille tuomiseen. *”Kerranki mä ehdotin opelle, että voitaisko me pelata välillä vaikka jalkapalloa, niin se sano, että tehän pelaatte sitä kaikki välitunnit.”* Oppilaiden kanssa tuntien suunnittelu vaatii opettajalta enemmän, mutta voi vaikuttaa positiivisesti tuntien ilmapiiriin ja keskinäisen luottamuksen syntymiseen. Yhteisten sääntöjen ja molemminpuolisen luottamuksen avulla voidaan saada aikaan hyviä tuloksia.

Oppilaskeskeinen pedagogiikka on erittäin hyvä lähestymistapa tämän päivän koulumaailmassa, koska se tukee tasa-arvoisuutta, keskinäistä luottamussuhdetta ja toisen ihmisen kunnioittamista (Murto 1989, 29). Oppilaskeskeisessä pedagogiikassa lähdetään suunnittelemaan opiskelua oppilaan näkökulmasta. Sekä opettaja että oppilaat ovat vahvasti mukana koko prosessissa, sen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tämä tilanne tukee erittäin hyvin oppilaan itsetuntoa, koska oppilas kokee olevansa tärkeä ja merkityksellinen. Vastuun jakaminen ja siirtäminen oppilaille tukee erityisesti motivaation syntymistä ja oppimishalun heräämistä. Etenkin liikuntatunneilla oppilaille on suuri halu vaikuttaa tuntien sisältöön, jos opettaja vain antaa mahdollisuuden siihen.

Ammattitaito

Oppilaat eivät pitäneet kovinkaan paljon koulun peleissä toteutettavista säännöistä. Nykyisin tunneilla pelattiin ilman selkeitä sääntöjä useita eri pallopelejä. Turvallisuuustekijöiden vuoksi esimerkiksi pesäpallossa ei saanut lyödä kunnareita ja kentälle pääsi juoksemaan, vaikka ei osunut palloon. Tämä ärsytti etenkin haastateltavia poikia. He toivoivat opettajalta ammattitaitoa ja –tietoa eri lajeista ja niiden säännöistä. *”Open pitäis olla semmonen, et se osais niinku niiden lajien säännöt. Esimerkiks, ku me pelataan fudista, niin me saadaan mennä vaikka hornaan ja sit tulla sieltä pallon kanssa, eikä tuu mitään kulmaa tai heittoa. Välillä tuntuu, että fudista pelataan enemmän pusikossa ku kentällä.”* Kommentit ovat selviä aktiivisten oppilaiden mielipiteitä, jotka onnistuvat yleensä tunneilla. He kaipaavat tunneille oikeita sääntöjä ja rajoituksia, joihin ovat tottuneet koulun ulkopuolisissa harrastuksissaan.

Oppilaiden mielestä liikunnanopettajan tehtävä on panostaa siihen, että mahdollisimman moni oppilas olisi tunneilla aktiivisesti mukana ja kokisi onnistumisen elämyksiä. Oppilaat kokeilevat tunneilla asetettuja rajoja, mitä opettaja hyväksyy ja mitä ei. Nämä asiat voivat pilata mukavankin tunnin, jos opettajan sääntö- tai tuomarilinja ei ole selvä. Eräs tyttö totesi liikunnanopettajastaan seuraavasti: *”Kerran meidän liikunnanopettaja ei kertonu meille koripallon sääntöjä, miten se ite tarkotti ne. Se ei kertonu ees sillon ku mä tein ensimmäisen kerran sen virheen ja sitte ku se ei kertonu toisellakaan kerralla, että mitä mä tein väärin, niin mä sanoin, että mua rupes ahistaan rinnasta ja sen jälkeen mä en enää pelannu.”* Oppilaiden innostuminen voi kadota hyvin pienten asioiden vuoksi, eikä opettaja voi aina ymmärtää syitä tähän. Oppilaiden mielestä opettajalla ei ole

kovinkaan paljon keinoja innostaa oppilaita uudestaan, jos tunnilla on masentunut esimerkiksi epäonnistumisen tai konfliktitilanteen vuoksi.

Opettaja voi toimia esimerkkinä, joka pyrkii omalla toiminnallaan motivoimaan koko ryhmää. Omaa esimerkkiä voi osoittaa etukäteistyöllä esimerkiksi tunnin valmistelussa, välineiden kunnostuksessa, uusien lajien ja välineiden käytössä. Usein kuulee puhuttavan hyvästä opettajasta ja hyvän opettajan ominaisuuksista. Millainen sitten on hyvä opettaja? Hyvä opettaja hyväksyy muita kollegojaan helpommin oppilaiden tuntemuksia ja käyttää heidän keksimiään ideoita hyväkseen tunteja suunnitellessa. Vuorovaikutus lähtee tällöin molemmilta osapuolilta ja oppilaat motivoituvat helpommin opetettavaan asiaan. (Hargreaves 1972, 136)

Kysymykseen, miten liikunnanopettajan pitäisi kohdella oppilaita, tuli monenlaisia vastauksia. Oppilaiden mielestä jokaista oppilasta tulisi kohdella tasapuolisesti, eikä opettajalla saisi olla suosikkioppilaita. *”Se on tosi ärsyttävää, jos ope kehuu vain toisen joukkueen pelaajaa tai pelaajia, niin silloin ei jaksa innostua oikein mistään.”* Tasapuoliseen kohteluun vaikuttaa oppilaiden mielestä myös se, että opettaja valitsee mallinäyttöihin useita eri oppilaita, eikä aina luokan taitavimpia tai lajin harrastajia. Tämä tukee oppilaiden mielestä itsetuntoa ja kannustaa yrittämään yhä innokkaammin tuntien aikana.

Pihlajamäen ala-asteella oli selkeä käytäntö, että rangaistukseksi jaettiin huomautuslappuja (keltaiset) tai jälki-istuntolappuja (punaiset), joilla pyrittiin pitämään oppilaat järjestyksessä. Lappujen jako oli lähes päivittäistä ja tuntui, että opettajilla viimeinen keino tunnin rauhoittamiseksi oli joko uhkailla erivärisillä lappuilla tai sitten jakaa niitä. Oppilaat eivät arvostaneet kovinkaan paljon tätä toimintaa. He toivoivat opettajalta tiettyä kurinpitotaitoa, mutta uhkailu jälki-istunnolla tai lappuilla ei heidän mielestään tuottanut toivottua järjestystä. *”No silloin vois olla vähän ankarampi, jos ei jaksa keskittyä, niin jotenki vois uhkailla.”* Luokkien ilmapiiri oli kyllä muillakin tunneilla aika levoton, mutta opettajalla pitäisi olla toki muitakin keinoja järjestyksen ylläpitämiseksi, kuin uhkailu jälki-istunnolla tai ilmoituksilla kotiin. Kuitenkin oppilaat kokivat vaativan ja tiukan opettajan tärkeänä. Työrauhan ja innokkaiden oppilaiden kehittymisen kannalta tämä on tietysti tärkeää. Usein tunneilla huomiota saavat eniten ne

oppilaat, jotka häiritsevät tunnin järjestystä eniten. Tunnolliset ja aktiiviset oppilaat jäävät pakostakin taka-alalle.

Ruotsinkielisiä ammatillisia oppilaitoksia koskevan motivaatiotutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että opettajan oma innostus ja halu kehittyä ammatissaan näkyy myös opetuksen affektiivisissa tuotoksissa ja sitä kautta myös opiskelijoiden oppimiskokemuksissa. Ne opiskelijat, joiden opettajalla on vahva halu kehittyä työssään, kokivat opettajansa kannustavampana ja enemmän kasvuvirikkeitä tarjoavana. Oppilaat kokivat myös opetuksen selkeämmäksi, jäsentyneemmäksi ja yksilöllisemmäksi. Myös opiskelijoiden keskinäiset suhteet ja työrauha koettiin paremmaksi verrattuna opiskelijoihin, joiden opettajalla kasvumotivaatio on heikko. Kasvuhakuiset opettajat luovat siis paremmat oppimisedellytykset, kuin heikon kasvumotivaation omaavat opettajat. (Peltonen & Ruohotie 1992, 103)

Opettajan persoona

Opettajan piirteistä oppilaat arvostivat huumorintajua ja oikeudenmukaisuutta sekä sitä, miten hän kohtelee oppilaitaan. Opettajan auktoriteettiasemaa tukevat vastaukset siitä, että opettajan tunnilla oloa pidetään yhtenä tärkeimmistä turvallisuuden luojaista. *”Musta opettajan pitäis olla semmonen, että jos tunnilla joku niinku tekee jotain pahaa, tai ei ota leikkiin mukaan, niin sillon opettajan pitäis puuttua siihen.”* Oppilaiden mielipiteiden mukaan opettaja voi vaikuttaa omalla toiminnallaan siihen, että jokainen voi tunnilla yrittää parhaansa ilman, että häntä pilkataan tai haukutaan. Tällaisten tapausten sattuessa opettajan pitää puuttua tilanteeseen välittömästi ja sovitella osapuolten kanssa erimielisyydet. Oppilaat kokivat tunneilla tapahtuvan kiusaamisen inhottavimmaksi tekijäksi tuntien aikana.

Ruotsinkielisiä oppilaitoksia koskevassa motivaatio-tutkimuksessa saatiin viisi erilaista viitekehystä, joista selviää mitä oppilaat arvostavat opettajan toiminnassa ja jotka motivoivat oppilaita tunneilla eniten. Tutkimuksessa selviteltiin mm. opettajien työmotivaation yhteyttä opiskelijoiden oppimiskokemuksiin. (Ruohotie, Leino & Rauhala 1993, 60-61)

Tärkeimpänä asiana opiskelijat pitivät opettajan kannustusta ja tapaa, miten opettaja käyttää vaihtelevia työtapoja. Toiseksi tärkeimpänä opiskelijat kokivat kasvuvirikkeet ja opettajan keinot, joiden avulla hän saa oppilaat motivoitumaan opetettavaa ainetta kohtaan. Opetuksen selkeys koettiin myös yhtenä tärkeistä asioista ja etenkin opettajan valmiudet kohdata eritasoiset oppilaat ja asettua heidän tasollensa. Neljäntenä asiana opiskelijat pitivät tärkeänä opetuksen eriyttämisen eli millä tavoin opettaja huomioi eri tasoiset oppilaat ja miten hän järjestää eriytystä. Viides kohta oli luokan ilmapiiri ja millaiset suhteet olivat oppilaiden opettajan välillä. Saman tutkimuksen mukaan selvisi myös se, että jos opettajalla itsellään on halu kehittyä työssään ja hän on innostunut opetettavasta aineestaan, niin tämä heijastui myös oppilaissa. Tämän kasvumotivaation avulla myös oppilaat kokivat opettajansa kannustavana, kasvuvirikkeitä tarjoavana ja opetusta eriyttävänä. Oppilailla oli tutkimuksen mukaan myös luokan sisäiset suhteet paremmassa kunnossa, kuin luokissa, joissa opettajana oli heikon kasvumotivaation omaava opettaja. (Ruohotie, Leino & Rauhala 1993, 61- 62)

Pyysin oppilaita vertaamaan koulun opettajaa liikuntakerhon ohjaajaan, koska kaikki haastateltavat olivat käyneet joskus liikuntakerhossa. Tällä pyrin selvittämään, millainen merkitys ja asema liikunnanopettajalla oli verrattuna ulkopuoliseen ohjaajaan. Oppilaiden mielestä liikuntatunneilla kuri pysyi paremmin ja tunneilla oli selvä järjestys. Liikunnallinen toiminta koettiin liikuntakerhossa mukavammaksi, koska siellä pelattiin monipuolisemmin eri pelejä ja oppilaat saivat vaikuttaa enemmän siihen, mitä tehdään. *”Liikuntakerhossa on yleensä mukavampaa, ku se opettaja ei pidä aina niitä samoja juttuja ku koulun opettaja. Viime kerrallaki me saatiin tehä temppurata ja kaikkia eri juttuja.”* Oppilaat kokivat ohjaajan myös ammattitaitoisemmaksi, kuin koululiikunnan opettajan. Liikunnanopettajan hyväksi puoleksi todettiin se, että hän kannustaa oppilaita enemmän. Tämä johtuu varmasti osittain myös siitä, että opettaja tuntee oppilaat paremmin. Opettaja voi kannustaa esimerkiksi heikkolahjaisempaa oppilasta, kun tuntee tämän lähtötason. Kerhossa huomiota saavat helpommin lahjakkaat ja taitavat yksilöt. Tämä tekijä voi helposti karsia heikkolahjaisempia yksilöitä harrastuksista pois, koska he kokevat itsensä heikoiksi ja taitamattomiksi.

Ne oppilaat, jotka harrastivat vapaa-ajalla jotain liikuntaa, kokivat harrastuksen miellyttävämmäksi kuin liikuntatunnin. Liikuntaharrastuksen tehtävänä onkin palvella aktiivisia ja innokkaita harrastajia. Koululiikunnan tarkoituksena on taas tutustuttaa

manipuolisesti oppilaita eri lajeihin ja opettaa terveellisiä elämäntapoja. Tavoitteet ovat hyvin erilaisia ja nuoret eivät sitä aina ymmärrä.

Luokan ilmapiiriin voi etenkin opettaja vaikuttaa kannustavalla ja rohkaisevalla toiminnalla. Oman esimerkin avulla opettaja voi luoda tunneille rennon ja rohkaisevan ilmapiirin, jossa on jokaisella mahdollisuus kokeilla rajojaan. Opettajan merkitys on erittäin suuri myös siinä mielessä, miten hän puuttuu esimerkiksi syrjintään tai kiusaamiseen. Jos epäkohtiin puututaan välittömästi, niin ne eivät ehdi muodostua ongelmiksi. Luokan tai tunnin ilmapiiriä pidetään manipuloitavissa olevana tekijänä ja sen katsotaan vaikuttavan erilaisiin tuotoksiin, kuten koulusaavutuksiin (Mehtäläinen 1983, 52). Opettaja voi vaikuttaa vahvasti yksilöön oman persoonansa ja käyttäytymisensä kautta. Oppilaan tasolle asettuminen ei ole helppoa, mutta luottamussuhteen syntymisen jälkeen vuorovaikutus on paljon helpompaa. Seuraavassa keinoja, joiden avulla opettaja voi saavuttaa oppilaan luottamuksen:

- 1) opettaja arvostaa oppilasta yksilönä
 - 2) luottamus oppilasta kohtaan, uskotaan oppilaan haluun oppia ja omaksua uusia asioita
 - 3) opettaja mukautuu oppilaan elämäntilanteeseen, opettaja ottaa oppilaan asiat todesta kuuntelemalla oppilaan mielipiteitä
 - 4) opettaja on luonnollinen, aito ja rehellinen toimiessaan oppilaiden seurassa
- (Kosonen 1991, 66)

Opettajan motivointikeinot

Oppilaiden mielipiteiden mukaan opettajan hyviä kannustustapoja ovat esimerkiksi hyvä numero liikunnasta, kehuja hyvistä suorituksista tai päämäärät, joihin harjoittelulla pyritään, esimerkiksi koulun kilpailut tai joku muu tavoite. Koulun joukkueeseen pääsy koettiin palkinnoksi, varsinkin liikunnallisten oppilaiden keskuudessa. Poikien mielestä heitä kannustivat etenkin pelit ja konkreettiset palkinnot, kuten karkki, limukka tai liikuntadiplomi. Muutenkin poikien toiveet palkinnoista tuntuivat olevan vain lyhyen tähtäimen tavoitteita esimerkiksi samaan tuntiin liittyen. *”Se on mukavaa, jos tunti on mennyt hyvin ja opettaja on tyytyväinen, niin sitte se voi antaa lopputunnista tehdä jotain vapaammin tai päästää vähän aikasemmin tunnilta.”* Tyttöjen kohdalla kannustavia

tekijöitä olivat mukavat lajit ja kaverit tai se, että saisi vaikuttaa tunnin sisältöön. Tällä hetkellä tyttöjen toiveita tai mielipiteitä ei opettaja ollut juurikaan huomionnut.

Motivaatiossa on usein erotettu kaksi pääryhmää: sisäinen ja ulkoinen motivaatio. Sisäiset motivaatiotekijät ovat yksilön itsensä tuottamia. Ne ovat suhteellisen kestäviä ja johtavat pitkäaikaiseen toimintaan, jonka yhteydessä lapsi kokee itsensä päteväksi. Sisäistämisen prosessin edetessä riippuvuus ulkoisesta sosiaalisesta vahvistamisesta vähenee ja käyttäytymistä alkavat määrätä sisäiset palkkiot ja sisäinen motivaatio. Jos lapsi sen sijaan saa negatiivista vahvistamista ja paheksuntaa, tulee ulkoisesta motiivista käyttäytymistä ensisijaisesti määräävä tekijä. (Harter 1982, 220)

Sisäinen motivaatio saa yleensä alkunsa suoritettavasta työstä ja yleensä oppilaalla on luontainen halu suoriutua erilaisista tehtävistä (Deci & Ryan 1985, 28; Ruohotie 1980, 31). Sisäiselle motivaatiolle on ominaista se, että syyt yksilön käyttäytymiseen ovat sisäisiä, lähtöisin omasta halusta suorittaa jotain tehtävää. Oppilaalla on selvä motiivi, jonka vuoksi hän haluaa tehdä jotain asiaa, esimerkiksi opiskella kieliä tai pelata jalkapalloa. Tämän vuoksi oppilaan pyrkimyksiä olisi tuettava myös muilla toimilla kuin ulkoisilla palkinnoilla. Yksilö pyrkii saavuttamaan toiminnallaan esimerkiksi onnistumisen elämyksiä, mielihyvää ja itsenäisyyttä. (Peltonen & Ruohotie 1992, 19) Nämä ovat tärkeitä asioita yksilön kehittymisen kannalta varsinkin herkimpien kehityskausien aikana. Sisäisen motivaation lähteenä kasvatuksessa pidetään nimenomaan itse kasvatusta ja sen tavoitteita ja tilanteita. Tällöin on usein kysymys lähinnä arvostuksen ja itsensä kehittämisen tarpeiden tyydyttämisestä (Peltonen 1981, 74; Ruohotie 1980, 16-17).

Ulkoiseen motivaatioon liittyy lähes poikkeuksetta tavoite saada tai saavuttaa jotain ulkoista palkintoa omista teoista tai suorituksista (Deci & Ryan 1985, 32, 49). Ulkoista motivaatiota määräävät tilannetekijät, jotka johdetaan ulkoapäin esimerkiksi opettajan tai vanhempien toimesta. Ulkoiseen motivaatioon liittyvät läheisesti ulkoapäin annetut palkkiot ja kannustukset, ja näillä palkinnoilla onkin suuri merkitys siihen, miten innokkaasti esimerkiksi opiskelutavoitteisiin päästään. (Ruohotie 1980, 10) Nämä kannusteet voivat vaikuttaa ulkoisesti siten, että oppilas voi toimia asetettujen kriteerien mukaisesti saavuttaakseen vanhempien tai opettajan kehuja tai hyvän arvosanan. Ulkoinen motivaatio voi silloin muodostua monelle nuorelle itse tarkoitukseksi ja tekemisen

tärkeimmäksi kannusteeksi. Ulkoinen motivaatio on riippuvainen ympäristöstä, koska sen on välittänyt jokin muu kuin yksilö itse. Ulkoinen motivaatio tukee usein esimerkiksi turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, jotka ovat molemmat yhteydessä alemman asteen tarpeiden tyydyttämisessä. (Peltonen & Ruohotie 1992, 18) Oppilas voi joskus toimia jopa omia sisäisiä tuntemuksiaan vastaan saadakseen ryhmän tai vanhempien hyväksymisen. Tätä olisi syytä koulumaailmassa välttää, koska ulkoiset kannusteet ja palkinnot ohjaavat oppilasta toimimaan vain saavuttaakseen jonkin ulkoisen palkkion, esimerkiksi hyvän arvosanan tai arvostetun aseman ryhmässä.

Opettajan kehu oli tärkeä asia oppilaiden mielestä. Hyvistä suorituksista positiivista ja kannustavaa palautetta pidettiin erittäin tärkeänä, koska se saa oppilaat yrittämään innokkaammin. *”Mulle jäi ainaki hyvä mieli viime liikuntatunnista, ku mä onnistuin vasta lopputunnista yhdessä vaikeassa tehtävässä mitä mä olin yrittäny koko tunnin ja sitte opettaja sano, että se meni tosi hienosti. Ens kerrallaki sitä jaksaa yrittää vielä innokkaammin...”* Myös kavereiden kannustus ja hyvien suoritusten huomiointi osoittautui tärkeäksi tekijäksi oppilaiden keskuudessa. *”Liikuntatunneissa on se mukavaa, että saa hyvän numeron ja se on hauskaa ja sitte niin tekee maalin ja saa siitä kehuja.”*

Ulkoiset ja sisäiset palkkiot tulevat esille hyvin usein liikuntatuntien aikana. Ulkoiset palkkiot ovat yleensä kestoaltaan lyhytaikaisia ja tarvetta niiden saamiseksi voi esiintyä hyvinkin usein. Sisäisten palkkioiden kesto on usein huomattavasti pidempi, koska niistä voi syntyä helpommin pysyvän motivaation lähde. Nuoruudessa saatu positiivinen asenne esimerkiksi liikuntaa kohtaan voi johtaa liikunnan harrastamiseen vaikka läpi koko elämän. Tämän vuoksi sisäisten palkkioiden tehokkuus on kiistattomasti tehokkaampi verrattuna ulkoisiin palkkioihin. Sisäisten ja ulkoisten palkkioiden raja voi tosin olla hyvinkin häilyvä; jos oppilas saa esimerkiksi hyvän numeron liikunnasta, niin ulkoinen palkinto voi olla palkkio oppilaille samalla myös sisäisesti (Peltonen & Ruohotie 1992, 19). Usein tämän ikäiset oppilaat tiedostavat paremmin konkreettiset, ulkoiset palkinnot, kuten esineellisen palkinnon tai kehu. Sisäisten palkkioiden merkitys ja tiedostaminen ymmärretään vasta myöhemmässä kehitysvaiheessa.

Palkitseminen voidaan jakaa tehokkaaseen ja tehottomaan palkitsemiseen. Tehokas palkitseminen perustuu useimmiten suoritukseen ja sen yksityiskohtiin. Tehokkaaksi palkitsemiseksi käytettyä spesifiä palautetta käytetään parempien suorituskriteereiden

saavuttamiseksi. Tehokas palkitseminen tukee erittäin hyvin yksilön kehitystä, koska siinä annetaan tunnustusta hyvästä yrityksestä ja onnistumisesta vaikeissa tehtävissä. Tehokas palkitseminen vahvistaa myös oppilaan sisäistä halua pyrkiä henkilökohtaisiin ratkaisuihin ja oman toiminnan kehittämiseen. Tehokkaassa palkitsemisessa opettajan merkitys on suuri, koska hyvällä vuorovaikutuksella opettaja voi luoda ilmapiirin, jossa tehokas palkitseminen ymmärretään oikealla tavalla. (Peltonen & Ruohotie 1992, 21) Tehoton palkitseminen on usein yleispalautetta, mikä ei kohdistu yhteenkään yksilöön, palaute on ylimalkaista ja usein toistuvaa, esimerkiksi sanan ”hyvä” toistaminen. Tehoton palkitseminen ohjaa oppilaita helposti opettajan kosiskeluun ja keskinäiseen kilpailuun. (Peltonen & Ruohotie 1992, 21) Tehoton palkitseminen voi johtua helposti opettajan ammattitaidottomuudesta, välinpitämättömyydestä tai tarkkaamattomuudesta. Opettajalla ei ole välttämättä valmiuksia antaa spesifiä palautetta, jolloin palautteen antaminen ei tuota toivottua tulosta tai kehittymistä. Tehottomassa palkitsemisessa huomioidaan usein vain hyvä tai huono suoritus.

Osa oppilaista koki kannustavaksi tekijäksi tunnilla sen, jos opettaja on aktiivisesti mukana tunnin toiminnassa. Tällä oppilaat tarkoittivat opettajan osallistumista tunnin kulkuun näyttämällä mallisuorituksia tai osallistumalla esimerkiksi peliin. Kommentit jakoivat mielipiteet kahtia, koska toisten mielestä opettajan tehtävä on enemmänkin toimia järjestyksen pitäjänä ja tuomarin tehtävissä. Myös laskemalla maaleja, tuomaroimalla peliä, näyttämällä esimerkkiä ja ohjaamalla oikeisiin suorituksiin, opettaja voi luoda tunneille välittävän ja vuorovaikutteisen ilmapiirin. *”No se on ihan tyhmää, jos vaikka pelataan jotain peliä, niin opettaja istuu vaan laidalla, eikä laske maaleja. Sitte, jos menee kysymään siltä, että paljonko tilanne on, niin se vaan sanoo, että laskekaa ite maalit, sillon ei tee mieli edes yrittää...”* Välittävä ja ohjaava ilmapiiri voi aktivoida myös passiivisempia ja syrjäänvetäytyviä oppilaita, jotka eivät muuten innostu tunnista. Myös haastavat radat tai tehtävät voivat aktivoida oppilaita, jotka eivät innostu pelkästä pelistä.

Oppilaiden oppimisen kannalta on erittäin tärkeää, että myös opettajat viihtyvät työssään ja työpaikallaan. Opettajien motivaatio ja asennoituminen heijastuu oppilaisiin ja vaikuttaa ratkaisevasti koulussa työskentelyyn ja sen tuloksiin (Ruohotie, Leino & Rauhala 1993, 62). Erittäin tärkeää on myös se, kuinka hyvin opettajan käyttämät opetustyyli ja ohjaustapa tukevat vallitsevia motivaatioedellytyksiä ja kuinka lähekkäin opettajan ja oppilaan odotukset ovat keskenään. Juuri molemminpuolinen tietoisuus tavoitteista ja

opetuskohteen merkityksestä edistää oppimista (Leino & Leino 1997, 44). Opettajan omalla motivaatiolla on selvä yhteys opiskelijoiden motivaatioon ja persoonallisuuteen ja tätä kautta myös oppimistuloksiin (Peltonen & Ruohotie 1992, 95). Opettajan työn suurimmat haasteet löytyvät varmasti työn luonteesta: opettaja vastaa lähes täysin omista tunteistaan. Lisäksi opettajalla on vaihteleva ja monipuolinen työ, jossa hän voi aika vapaasti toteuttaa ideoitaan.

4.1.2 Tunnin sisältöön vaikuttavat tekijät

Opetustyyli ja -menetelmät

Oppilaiden mielestä liikuntatunneilla on mukava pelata ja harjoitella useita erilaisia pelejä. Yksi erittäin tärkeä huomio oli se, että oppilaat toivoivat yhdelle liikuntakerralle ainakin kahta eri lajia. Yhteen lajiin tai aiheeseen oppilaat eivät mielestään jaksakaan keskittyä kovinkaan kauan. *”Jos mä saisin päättää mitä tunnilla tehdään, niin ensin oltais vaikka kaupunkisotaa alkulämmittelyks ja sitte pelattais vaikka sählyä ja korista.”* Tunneilla voisi oppilaiden mielestä olla esimerkiksi salin toisessa päässä temppurata ja toisella puolella pelattaisiin jotain peliä tai sitten tunnilla pelattaisiin kahta erilaista peliä. Esimerkiksi esteratojen, temppuratojen ja kaupunkisodan avulla opettaja voisi keksiä hyvinkin erilaisia tehtäviä ja eri osa-alueita kehittäviä taitoja, kuten koordinaatiokykyä, tasapainoa, notkeutta ja ketteryyttä. Ratojen suunnitteluun oppilaat voisivat osallistua esittämällä omia toiveitaan. Ratojen toteutuksessa oppilaat voisivat osallistua radan tekemiseen, mikä mahdollisesti aktivoisi jo tulevaan toimintaan. Purkamisessa voitaisiin hyödyntää yhteistyötaitoja ja välineistä huolehtimista sekä vastuunkantamista.

”Joskus vois olla mukava, jos tunnilla voitais käydä jotain erilaista lajia, niinku skeittausta tai lumilautailua, se kuitenkin vois kiinnostaa aika montaa oppilasta. Ei ois vaan aina kaikkee perinteistä, niinku hiihtoo tai tanssia...” Opettajan ammattitaidon ja työn mielekkyyden kannaltakin olisi hyvä tutustua myös uusiin lajeihin. Uusia lajeja tulee liikunnan piiriin jatkuvasti ja osa oppilaista tuntee monet lajit paremmin kuin opettaja. Oppilaiden voimavaroja kannattaa hyödyntää myös tuntien suunnittelussa.

Luokan ja tunnin ilmapiiriin voi opettaja vaikuttaa opetuksen sisällöllä, opetusmuodoilla sekä opettajan opetustyyllillä (Koskenniemi 1982, 35). Liikuntatunneilla opettajalla on

käytössään esimerkiksi Mosstonin opetustyyli, joiden avulla tunteista saadaan monipuolisia ja haastavia kokonaisuuksia. Mosstonin kehittämiä opetustyyliä ovat komentotyyli, harjoitustyyli, vuorovaikutustyyli, itsearviointityyli ja ohjattu oivaltaminen. Näiden opetustyylien avulla tunteista voidaan luoda monipuolisia kokonaisuuksia, joissa tunnin rakenne riippuu ryhmän tasosta ja opetettavasta asiasta. Uuden asian opettelemisessa voidaan käyttää enemmän opettajajohtoisia opetustyyliä kuten komentotai harjoitustyyliä ja vastuun siirtämisessä oppilaille esimerkiksi vuorovaikutustyyliä tai ohjattua oivaltamista. (Mosston & Ashworth 1990, 67-69)

”Se on mu mielestä tosi tylsää, jos tunnilla pelataan vain yhtä peliä ja se on jotain tuttua, jota pelataan aina. Meidänkin tunneilla pelataan melkein aina polttopalloa.” Vanhojen ja liian tuttujen tehtävien suorittaminen ei oppilaiden mielestä kannustanut kovinkaan paljon. Oppilaat kaipaavat tunneille monipuolisia haasteita ja opettajan tulisi luoda tunneille monipuolinen ja virikkeellinen ilmapiiri. *”Tunneilla olis mukava, jos ensin olis helppoja ja tuttuja tehtäviä ja sen jälkeen vaikeempia ja vaikeempia”*, totesi moni oppilas haastattelujen yhteydessä. Nuori tarvitsee aikaa uusien asioiden omaksumiseen enemmän kuin aikuinen ohjaaja usein tiedostaakaan. Tunneilla kannattaa kokeilla erilaisia tehtäviä ja tärkeintä on antaa oppilaille aikaa ratkaista ja oivaltaa erilaisia ratkaisumalleja ongelmakohtissa.

Aikaisemmin oletettiin, että lapsi oppii enimmäkseen ulkoisten ärsykkeiden kautta. Nyt tiedetään, että jatkuvaa oppimista tapahtuu vain, jos lapselle on kehittynyt oppimisen tarve, joka on riippumaton oppiaineksesta tai tilannemuuttujista ja voitoista tai tappioista. Lapselle syntyy luontainen, sisäinen motivaatio, kun hän kokeilee hallitsevansa jotain ilmiötä tai kun hän kokee mielihyvää onnistuessaan olettamuksessaan. Jos lapsi kokee ympäristönsä myönteisesti, hän tahtoo käydä käsiksi erilaisiin ristiriitoihin ja ongelmiin, koska haluaa kokea uusien ratkaisujen mukanaan tuomaa mielihyvää. (Könnölä & Laukkanen 1989, 28-30)

Opettajan kannalta opetustilanne on varsin haastava, koska ryhmässä on usein hyvin eritasoisia oppilaita. *”Mun mielestä tunneilla vois olla erilaisia tehtäviä; vaikeempia ja helpompia ja sitte sais valita, mitä haluaa koittaa...”* Eriyttämistä, esimerkiksi eritasoisten ratojen muodossa kannattaa tietysti kokeilla, mutta osa oppilaista voi kokea tilanteen epämiellyttävänä, koska se jo osaltaan erottelee oppilaita hyviin ja huonoihin. Pienpelien

ja erilaisten pienryhmätehtävien avulla oppilaat kokevat olevansa samanarvoisia, eivätkä huomaa niin helposti taitoeroja. Haasteet olivat kuitenkin oppilaiden mielestä se tekijä, mistä he innostuvat tunneilla.

Puhutaan paljon opettajan opetustekniikasta, persoonaan liittyvistä tekijöistä, joiden avulla opettaja voi tehdä tunneista monipuolisia ja miellyttäviä kokonaisuuksia (Peltonen & Ruohotie 1992, 82). Opetuksessa olisikin tärkeää, että saataisiin oppilaat kokemaan opetettava asia heille tärkeänä ja merkityksellisenä myös tulevaisuuden kannalta. Esimerkiksi liikunnan tuottamiin terveydellisiin vaikutuksiin ollaan heräämässä koko ajan enemmän ja enemmän. Opetuksen pitää olla psykologisesti mielekästä ja samalla älyllisellä tasolla haastavaa, jos halutaan, että oppilas motivoituu opetettavaan aiheeseen (Peltonen & Ruohotie 1992, 83). Jos haasteet ovat liian helppoja tai vaikeita lapselle, niin oppilaiden motivaatiotaso laskee helposti. Tämän ajan oppilaat ovat kovin lyhytjännitteisiä ja jaksavat keskittyä samaan aiheeseen vain lyhyen ajan. Siinä mielessä opettajan ammatti onkin jatkuvaa mielenkiinnon kohteiden etsimistä. Ryhmässä yksilöitä on monia ja jokaisella yksilöllään on omat rajansa, toiveensa ja vaatimuksensa niin fyysisellä kuin henkiselläkin puolella.

Oppilaiden mielestä yksi hyvä ja kannustava tekijä olisi se, että opettaja kertoisi seuraavan tai seuraavien tuntien aiheet etukäteen. Esimerkiksi haastateltujen tyttöjen opettaja ei oppilaiden mukaan kerro koskaan, mitä seuraavalla kerralla tehdään. Poikien kohdalla tilanne on toinen. Pojat ovat tottuneet kysymään opettajalta, mitä seuraavalla kerralla on vuorossa. Tämä innostaa tai latistaa oppilaiden mielialaa, riippuen siitä, mitä lajia on tiedossa. Tiettyjä lajeja odotetaan koko viikko, totesivat haastatellut.

Luokkien liikunnanopettajat eivät ole selvästikään tehneet selvää suunnitelmaa vuoden ajalle, koska sellaista ei ole oppilaille jaettu tai sitten oppilaat olivat tietämättömiä tällaisesta suunnitelmasta. Jo välineiden kannalta olisi järkevää kartoittaa esimerkiksi hiihtoon tai luisteluun löytyviä varusteita jo etukäteen, koska ne eivät enää tänä päivänä ole itsestään selvyys kovinkaan monessa kodissa. Varsinkin hiihtovarusteissa on tapahtunut selvä romahdus verrattuna aikaisempaan tilanteeseen. *”Kyllähän se heti on silleen, jos tietää, että on jotain mukavaa tiedossa, niin lähtee heti innostuneena sitte mukaan. Meille ei oo jaettu mitään listoja, että mitä on seuraavalla kerralla, mutta kuitenkin kaikki kysyy mitä on seuraavalla kerralla. Nytki meillä on seuraavaks sählyä ja*

jalkapalloa. Se on siistiä.” Jos vuorossa on jotain, mistä oppilaat pitivät, he odottivat tuntia innolla. Jos taas tunnilla oli esimerkiksi tanssia tai kävelyä, oppilaat olivat jo valmiiksi asennoituneet negatiivisesti tuntiin. Kaikilla oppilailla on tietenkin oma henkilökohtainen suosikkilajinsa tai peli, josta he eivät pidä. Selkeää linjaa on sen vuoksi mahdoton tehdä. Kaikkia oppilaita on mahdotonta miellyttää, koska liikunta ei välttämättä ole kaikkia oppilaita kiinnostava aine.

Nykynuorten yleinen asenne opetettavia aineita kohtaan on se, että koulussa ja koulun ulkopuolella kaiken aktiviteetin pitäisi olla mukavaa. Koulussa toki saa olla mukavaa, mutta uuden asian oppiminen ei välttämättä aina ole niin. Asennoitumiseen voi kuitenkin vaikuttaa paljonkin. Esimerkiksi tanssissa, musiikilla ja tämän ajan muotitansseilla, voidaan vaikuttaa oppilaiden asenteisiin. Myös varhaisessa vaiheessa aloitettu kanssakäyminen toisen sukupuolen ja ns. pehmeämpien lajien kanssa madaltaa kynnystä kokeilla uusia ja erilaisia asioita myös jatkossa. Esimerkiksi Pihlajamäen ala-asteella liikuntaryhmä olivat heterogeenisiä jo ensimmäiseltä luokalta lähtien ja käytäntö tuntui jatkuvan ala-asteen loppuun saakka. Oppilaat eivät kokeneet tätä asiaa ollenkaan huonona asiana.

Tunnin ulkopuoliset tekijät

Väsymys ja riita koettiin haastateltavien oppilaiden mielestä asioiksi, jotka voivat vaikuttaa mielialaan tai siihen, että tunnilla on epämiellyttävä olo. Tämä saattoi johtaa passiivisuuteen tai keskittymiskyvyn häiriintymiseen tuntien aikana. Haastattelujen perusteella tuntien epämukavuuteen vaikuttavat lähinnä huonot sosiaaliset suhteet luokkakavereihin. Tunneilla pelätään epäonnistumista ja sitä kautta ryhmän epäsuosioon joutumista. Riita toisten oppilaiden kanssa ja kiusatuksi joutuminen tekee tunneilla olon epämukavaksi. Tuntien tylsyyteen vaikuttavat samojen pelien, leikkien tai harjoitteiden toistaminen. Tämä johtaa usein siihen, ettei tunneilla jakseta innostua ja toiminta muuttuu helposti passiiviseksi tai häiriköinniksi.

Kavereiden merkitys on suuri, kun puhutaan tunneilla viihtymisestä. Kavereiden kanssa halutaan oppia ja kokea uusia lajeja ja kehittyä niissä. Sosiaalisuus tuntien aikana ja tuntien ulkopuolella onkin yksi erittäin tärkeä tekijä lapsen kehittyessä aikuiseksi. Kaverit luovat turvallisen ympäristön, jossa opitaan sosiaalisia taitoja. Ympäristöllä on suuri

vaikutus nuoren oppilaan mielipiteille ja asenteille etenkin koulumaailmaan liittyvissä asioissa. Kaveripiiriin ja läheisten kavereiden merkitys on huomattavaa, kun oppilas tekee valintoja ja muodostaa mielipiteitään.

Tunneilla viihtymiseen ja motivoitumiseen vaikuttaa suuresti yleinen ja vallitseva ilmapiiri. Tunneilla vallitsevaan ilmapiiriin voi opettaja vaikuttaa useilla eri tavoilla. Tunneille voidaan luoda tehtäväsuuntautunut ilmapiiri tai kilpailusuuntautunut ilmapiiri. Usein oppilaat motivoituvat helpommin tehtäväsuuntautuneista tunneista paremmin, koska silloin heitä ei arvioida keskenään niin helposti. Kilpailusuuntautuneet tunnit sopivat yleensä parhaiten aktiivisille ja lahjakkaille yksilöille, joiden itsetunto nousee vain entisestään heidän menestyessään kilpailusuuntautuneilla tunneilla. Tehtäväsuuntautuneilla tunneilla pyritään luomaan jokaiselle oppilaalle tavallaan oma haaste, jolloin oppilas pyrkii löytämään omat tasonsa ja rajansa ja motivaatio tunneille syntyy lähes itsestään. On tietysti muistettava, että lapset ovat tottuneet yhteiskunnassamme vertailemaan keskenään toisiaan, joten terveellä järjellä ajateltuna sekä kilpailu- että tehtäväsuuntautuneilla tunneilla on molemmilla hyvät ja huonot puolensa.

4.1.3 Oppilas ja oppilasta innostavat tekijät

Motivaation kantasana on motiivi, joilla usein viitataan tarpeisiin, haluihin, vietteihin sekä sisäisiin ja ulkoisiin palkkioihin ja rangaistuksiin. Motivaation katsotaan olevan motiivien aikaansaama tila (Heinonen & Kari 1978, 63-65). Liikunnasta puhuttaessa motivaatiolla voidaan tarkoittaa syitä, jotka ohjaavat meitä liikkumaan. Esimerkiksi jos Vilellä on kova halu pelata tennistä, hänellä on todennäköisesti itsensä kannalta hyvin erilaisia syitä, minkä vuoksi hän pelaa tennistä. Syinä voivat olla pelikaverit, itse liikunta, kilpailuvietti, pelimatkat, tyttöjen suosio ym. Näitä eri syitä nimitetään motiiveiksi. Motivaatio koostuu useasta motiivista. Motiiveja voidaan luokitella niiden tärkeyden mukaan hallitseviksi motiiveiksi, lähinnä tärkeänä oleviksi motiiveiksi ja vähemmän tärkeiksi motiiveiksi. Hallitsevia motiiveja voivat olla esim. kaverit, lähinnä tärkeitä motiiveja kunto ja kavereiden arvostus ja vähemmän tärkeitä motiiveja esim. kuuluisuus, palkinnot tai pelimatkat. (Pietiläinen, Liukkonen & Kukkonen 1986, 3)

Motiivit ohjaavat yksilön toimintoja tiettyyn päämäärään. Ne voivat olla sisäisiä (mm. tarpeita, haluja, viettejä) tai ulkoisia (mm. palkkioita ja rangaistuksia). Motiivit ovat yleensä päämääräsuuntautuneita, joko tiedostettuja tai tiedostamattomia. (Peltonen & Ruohotie 1987, 22-25) Motiivit muuttuvat jatkuvasti elämämme eri vaiheissa ja tämän vuoksi ihmisen toimintaan vaikuttaa elämän aikana hyvinkin erilaisia motiiveja. Jotkin motiivit voivat olla liikkujan kannalta ristiriitaisiakin. (Pietiläinen, Liukkonen & Kukkonen 1986, 3) Tässä työssäni ymmärrän motivaation tarkoittavan syytä, miksi me käyttäydymme tietyllä tavalla. Motivaatio siis liittyy vahvasti käyttäytymiseen ja käytännön toimintaan. Motivaatioon liittyy paljon yksittäisiä asioita, motiiveja, jotka ohjaavat käyttäytymistämme hyvin eri tavoin.

Motivaatio on alun perin johdettu latinankielisestä sanasta *movere*, joka merkitsee liikkumista (Ruohotie 1982, 9). Myöhemmin motivaation sisältöä on laajennettu viittaamaan päämäärään suuntautuneeseen käyttäytymiseen ja sen käyttäytymisen selityksiin (Viteli 1990, 4). Motivaatiolla on merkitys myös käyttäytymistä virittävien ja ohjaavien tekijöiden järjestelmänä. Ball pitää motivaation hypoteettisena konstruktiona tai käsitteellisenä skeemana, joka auttaa ymmärtämään käyttäytymistä ja jolla pyritään selittämään inhimillisen toiminnan perimmäistä syytä (Ball 1977, 2-5). Motivaatiossa ovat aina mukana yksilön aiemmat kokemukset, nykyhetken tilanne ja tulevaisuutta koskevat odotukset. Motivaation merkitystä oppimisessa on pyritty selvittämään jo monien vuosikymmenien ajan. Kokonaisvaltaisen käsityksen muodostamisen vaikeutena on se, että eri mallit, teoriat ja näkemykset käsittelevät motivaatioilmiötä eri tavoin (Kosonen 1991, 33).

Oppilaiden syyt tunneilla liikkumiseen olivat hyvinkin erilaisia. Osa oppilaista liikkui innokkaasti tunneilla saadakseen hyvän numeron todistukseen tai kehuja toiminnastaan. Suurin osa oppilaista totesi liikunnan olevan yksi mukavimmista aineista koulussa ja erilaisista liikuntalajeista pidettiin paljon. Osa oppilaista halusi pysyä hyvässä kunnossa ja tiesi, että liikunnan avulla ei tule ainakaan ylimääräisiä kiloja. ”*Jos liikkuu paljon, niin ei tuu ainakaan läskiks!*” Virkeä ja reipas olo liikunnan jälkeen vaikuttivat oppilaiden mukaan liikunnasta innostumiseen. Liikunnalla on siis merkitystä yleiseen jaksamiseen ja hyvinvointiin oppilaiden mielestä. Hyvän olon koettiin jatkuvan lähes koko päivän liikuntasuorituksen jälkeen. ”*Liikunnasta tulee hyvä olo ja sitte siellä näkee paljon kavereita.*” Poikkeuksen teki se, jos tunnilla oli epäonnistunut tai loukannut itsensä.

Henkisen puolen kolhut koettiin raskaammin, kuin fyysiset. Myös erilaiset haasteet tunneilla pelien tai tehtävien muodossa miellyttivät oppilaita. Hyvien kavereiden kanssa pelaaminen ja tunneilla onnistuminen oli yksi tunnin mukavimmista tekijöistä.

Ympäristö koettiin yhdeksi tärkeäksi ja innostavaksi tekijäksi oppilaiden keskuudessa. Ympäristön merkitys oli siinä mielessä tärkeä, että se toi vaihtelua päivärutiineihin ja hyvien suorituspaikkojen koettiin tuovan intoa tunneille. *”No sillon on ainaki mukavaa, ku me päästään urheilutalolle tai uimahalliin. Siellä on renkaita ja patjoja ja kaukalossa on laidat, ku me pelataan sählyä.”* Hyvät suorituspaikat koettiin lähes palkintoina hyvästä toiminnasta. Myös ulkona tapahtuva liikunta koettiin mukavaksi tekijäksi tunneilla innostumiseen, jos ilma vain oli suosiollinen. *”No talvella ei sais olla liian paljon pakkasta ja sit, jos me pelataan tai ollaan urheilukentällä, niin se on inhottavaa, jos sataa vettä.”*

Motivaatio on psyykkinen tila, joka määrää yksilön vireystilan, esimerkiksi aktiivisuuden ja toiminnan suunnan eri tilanteissa (Peltonen & Ruohotie 1987, 22-25). Motivaatio käsitetään tilaksi, jolle on ominaista pitkäaikainen, tavoitteeseen suuntautuva toiminta. Motivaatiossa on kysymys motivaation virittymisestä, motivaation suuntaamisesta tiettyyn kohteeseen ja motivaation ylläpitämisestä. Motivaation syntyminen ja sen selittäminen on hyvin monimutkainen ja monialainen ilmiö. Päämääräsuuntautuneeseen käyttäytymiseen vaikuttaa suuri joukko erilaisia tekijöitä, kuten yksilön omat tarpeet, halut, intohimot ja asenteet (Ruohotie 1980, 52; Beard & Senior 1980, 85). Motivaatiokäyttäytymistä määräävät myös fyysinen ympäristö, ilmapiiri sekä varsinaiset tehtäväkannusteet, esimerkiksi opetuksen sisältö ja sen tavoitteet (Peltonen & Ruohotie 1992, 82). Se, että oppilaalla on mahdollisuus vaikuttaa oppimiseensa sekä oppimisympäristöönsä, vaikuttaa myönteisesti hänen motivaatioonsa sekä koulussa viihtymiseen. Kotiin liittyvinä tekijöinä asenteet, toiveet ja arvot joko lisäävät tai vähentävät oppilaan motivaatiota opiskella (Seppänen 1997, A11).

Oppilaan persoonalliset tekijät

Tunnilla käyttäytymiseen vaikuttavat useat eri asiat. Oppilaiden mukaan varsinkin tunnin ulkopuoliset asiat vaikuttavat paljon tunneilla jaksamiseen ja keskittymiskykyyn. Jos on ollut riitaa jonkun kaverin kanssa, niin sen selvittämistä voi oppilas pohtia pitkäänkin.

”Mun mieltä painaa joskus se, jos ollu vaikka eri mieltä jostain asiasta ja sit toinen on vaikka haukkunu toista ilman syytä, vaan sen erimielisyyden takia. Se voi joskus vaivata vaikka yönki yli ja sit vasta helpottaa, ku saa sovittua sen riidan.”

Myös edellisen yön uni on yksi tunnilla jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä. Väsymys saattaa johtua myös alhaisesta verensokerista, jos aamupala on jäänyt syömättä tai ruokailussa ei ole syönyt riittävästi. Hermostuneisuus ja keskittymiskyvyn puute ovat selviä merkkejä verensokerin laskusta. Kunnan ruokailu ja pieni välipala auttaisi korjaamaan tämän asian. Muutama oppilas totesi, että *”...joskus vain on huono päivä, eikä silloin jaksa tunneilla keskittyä.”* Syytä huonoon päivään oppilaat eivät osanneet perustella, mutta olettaisin sen johtuvan juuri tunnin ulkopuolisista asioista tai virikkeettömästä ympäristöstä.

Oppilaan persoonalliset tekijät näkyvät jokaisella tunnilla. Toisena päivänä oppilaalla voi olla hyvä päivä ja taas toisena huono. Persoonallisiin tekijöihin vaikuttavat usein niinkin perinteiset tekijät kuin nälkä, vuorokaudenaika, oma koettu pätevyys, väsymys ja esimerkiksi oppilaan huomioiminen. Jokaisella oppilaalla on omat persoonalliset tekijät, joita opettaja ei voi aina ymmärtää. Joskus oppilaan pahan mielen aiheuttaa tunnilla se, kun oppilas ei koe olevansa riittävän hyvä esimerkiksi liikuntatunneilla. Hän voi turhautua, kun oma joukkue ei pärjää pelissä ja purkaa aggressionsa omalla käytöksellään. (Pietiläinen, Liukkonen & Kukkonen 1986, 28) Tilanteisiin reagoiminen vaatii opettajalta malttia ja kuuntelutaitoa. Usein pieni kannustus riittää pienempien oppilaiden kanssa, mutta joskus tarvitaan pientä rauhoittamista puolin ja toisin.

Joskus jopa oppilaan fyysiset tekijät saattavat aiheuttaa jo alkuvaiheessa ongelmia, jotka vaikuttavat motivoitumiseen (Pietiläinen, Liukkonen & Kukkonen 1986, 28). Jos esimerkiksi Kalle on hieman pullea kaveri, niin telinevoimistelutunnilla hän ei välttämättä koe itseään kovinkaan taitavaksi opiskelukavereihinsa verrattuna. Tällöin opettajan tulisi luoda tunnille virikkeellinen ilmapiiri ja esimerkiksi eriyttää opetusta. Tällöin jokaisella oppilaalla olisi mahdollisuudet toimia omalla tasollaan. On ymmärrettävää, että lapsi kokee eriarvoisuutta, jos ei voi tehdä samoja asioita kuin taitavimmat oppilaat. Tärkeämpää on kuitenkin se, että ryhmän henki ja ilmapiiri tukevat yrittämistä ja uusien asioiden kokeilua.

Kodin merkitys

Oppilaat puhuvat kouluasioista kotona päivittäin ja aiheeseen liittyvät myös liikuntatunnit. Ensin kaikki eivät myöntäneet puhuvansa liikunnasta tai yleensä kouluasioista, mutta keskustelun kautta selvisi, että tilanne ei ollut näin. Moni oppilas muisti puhuneensa tunteista varsinkin silloin, kun jotain erityistä oli tapahtunut. Varsinkin onnistuneista suorituksista tai hyvästä palautteesta haluttiin kertoa myös kotona. Oppilaiden yleisen mielipiteen mukaan sillä ei ollut kovinkaan paljon merkitystä oppilaiden innostumiseen tunteilla, mitä mieltä vanhemmat olivat liikunnasta. Kuitenkin oli havaittavissa se, että ne vanhemmat, jotka liikkuiivat itsekin aktiivisesti vapaa-ajalla, saivat usein seurakseen myös haastateltuja oppilaita. *”Meidän isä harrastaa liikuntaa aika paljon. Se hiihtää ja käy lenkillä ja siinä itekki oppii liikkumaan, ku mää käyn aika usein sen kanssa ulkoilemassa.”* *”Mun isä on pelannu koripalloa ja mä oon sitä kautta innostunu koriksesta. Mulla on treenit kolme kertaa viikossa. Mä tykkään koripallosta tosi paljon.”* Kommenteista voi päätellä, että vanhempien liikuntatottumukset ja mielipiteet voivat joiltakin osin myös vaikuttaa lasten liikuntatottumuksiin ja innostumiseen. Vaikutus ei kuitenkaan ole niin selkeä tai helposti havaittavissa, että oppilas pystyisi sitä aina itse havaitsemaan. Vanhempien tai perheenjäsenten kanssa oli käyty hiihtämässä, luistelemassa, lenkillä, rullaluistelemassa tai pelattu muita pelejä. Yhteinen harrastus ja yleinen yhdessäolo on lapsen kehityksen ja turvallisuuden kannalta erityisen tärkeää.

Kodin aktiivinen rooli oppilaan tukemisessa voi auttaa oppilaan motivoitumisessa. Aito kiinnostus lapsen koulunkäyntiä ja viihtyvyyttä kohtaan voi saavuttaa hyviä tuloksia ja jatkuvuutta (Peltonen & Ruohotie 1992, 91). Aho (1974) on tutkinut erilaisten kasvuympäristömuuttajien vaikutusta oppilaiden koulusaavutuksiin. Tutkimuksen mukaan kotiympäristömuuttajat selittävät oppilaiden koulusaavutuksia huomattavasti paremmin kuin kouluympäristöön liittyvät muuttajat (Aho 1974, 67-69). Pitääkö tämä sittenkään paikkaansa? Nuoret viettävät aikaansa yhä enemmän kavereidensa kanssa ja myös ympäristöllä on suuri merkitys nuoren identiteetin kasvussa. Myös koulun merkitys voi joissakin tapauksissa olla todella merkittävä, jos kotiväki on paljon poissa kotoa tai ei välitä lapsen tekemisistä. Vanhemmilla on nykyään paljon vähemmän aikaa lapsille kuin aikaisemmin. Myös nuorten ongelmista puhutaan jatkuvasti yhä enemmän. Ovatko kotiympäristömuuttajat menettäneet jalansijaansa kouluympäristö- ja ympäristömuuttujille?

Pulkkisen (1977) tutkimuksen mukaan runsas vuorovaikutus ja vanhempien kannustus muodostavat lapselle käsityksen siitä, kuinka paljon vanhempia kiinnostaa lapsen koulunkäynti (Pulkinen 1977, 146-148). Kiinnostus lapsen koulunkäyntiä kohtaan vaikuttavat vahvasti suoritusmotivaatioon ja tavoitteisuuteen. Tämän vuoksi koulun ja kodin olisi tehtävä jatkossa todella paljon yhteistyötä varsinkin kasvatustavoitteiden suunnittelussa (Korpinen 1990, 20). Jos sekä koulu että koti ovat samoilla linjoilla ja ajavat samaa asiaa eteenpäin, voidaan saavuttaa hyviä tuloksia. Välillä vain tuntuu siltä, että molemmat tahot haluavat vain vetäytyä oppilaan kasvatusvastuusta. Useat eri tahot ovat kuitenkin jo puuttuneet ongelmiin ja useissa kouluissa käydään kehityskeskusteluja oppilaiden vanhempien ja opettajien kesken.

Sosiaalinen ilmapiiri ja ympäristön merkitys

Epäonnistumista pelättiin selkeästi kavereiden haukkujen tai pilkkaamisen takia. Silloin mieli saattoi olla maassa koko päivän ja se saattoi vaikuttaa myös muihin tunteihin. Oppilaiden mielestä opettajalla ei ole kovinkaan paljon motivointi- tai innostuskeinoja käytettävissään, jos tunnilla on pahoittanut mielensä tai tunnin aihe ei kiinnosta. Jos mieli on paha, niin oppilaat eivät omasta mielestään innostu uudestaan enää saman tunnin aikana ja tämä passiivisuus saattaa siirtyä myös muihin oppilaisiin.

Ympäristöllä on suuri vaikutus nuoren oppilaan mielipiteille ja asenteille etenkin koulumaailmaan liittyvissä asioissa. Kaveripiirin ja läheisten kavereiden merkitys on merkittävä, kun oppilas tekee valintoja ja muodostaa mielipiteitään. Joskus kaveripiirin ja ympäristön paine on niin kova, että yksilö voi toimia omaa arvomaailmaansa vastaankin vain saavuttaakseen ryhmän hyväksynnän (Peltonen & Ruohotie 1992, 37). Etenkin luokkatunneilla kaveripiirin ja ympäröivän yhteisön merkitys on huomattava kun puhutaan eri opetettavista aineista koulussa. Esimerkiksi ruotsin kielen asema koulumaailmassa on pitkään ollut ”pakkoruotsia”, jota on pakko opiskella. Tähän mielipiteeseen vaikuttavat useat eri tekijät, mutta etenkin ympäristöllä on suuri merkitys mielipiteisiin. Jos mietitään ympäristön merkitystä motivaation syntymiseen, niin tilanne on aivan sama. Esimerkiksi liikuntatunneilla voidaan olla ryhmässä kiinnostuneita vaikka salibandystä. Motivaation voi synnyttää enemmistö ryhmästä, joka pitää salibandystä ja saa houkutelua mukaansa myös passiivisemmat oppilaat. Jos taas vastapainoksi otetaan lajiksi vaikka hiihto tai uinti,

niin yleinen mielipide voi olla kyseisiä lajeja vastaan. Vaikka ryhmässä olisi jopa lajin harrastajia, heidän mielipiteensä jäävät helposti äänekkäimpien varjoon. Helpompi tapa heille on asettua ryhmän mielipiteen taakse. Motivaation ja motivoinnin merkitys on siis ryhmässä erittäin suuri, mutta miten saada oppilaat motivoitumaan lajia kohtaan, jonka status ei välttämättä ole niin trendikäs? ”

Mielipiteet liikuntatunnin ajankohdasta jakautuivat selvästi. Osalle oppilaista nykyinen käytäntö oli hyvä, eli kaksi tuntia tiistaina päivän päätteeksi. Osa oppilaista toivoi tuntien olevan maanantaina heti, kun tullaan kouluun tai perjantaina päivän päätteeksi. Toiveita esiintyi myös keskellä viikkoa tapahtuvaan liikuntaan, mutta yleinen käsitys oli, että päivä olisi hyvä aloittaa tai päättää liikuntatuntiin. Aamulla tapahtuvan liikunnan hyvä puoli olisi se, että se herättäisi koko kehon päivää varten ja sen jälkeen olisi virkeä olo koko päivän. Johtopäätöksenä voi todeta, että liikuntatuntien ajankohdalla ei siis ollut selvää suosikkiajankohtaa. Oppilaat hyväksyvät nopeasti sovitut käytännöt, jonka jälkeen he osaavat odottaa tunteja automaattisesti. Poikkeukset päivärutiiniin puolestaan voivat aiheuttaa hämmennystä ja jopa vastalauseita.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseni perusteella liikuntatunnilla viihtymiseen ja innostumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Haastattelujen avulla koottujen mielipiteiden ja ajatusten perusteella oppilaan innostumiseen ja motivoitumiseen liikuntatunnilla vaikuttavat ympäristö, vanhempien kiinnostuneisuus koulunkäyntiä kohtaan, oppilaan kaverit, tunnilla vallitseva ilmapiiri ja ulkoiset välineet. Monipuolisten tuntien ja vaihtelevien opetussisältöjen suunnittelussa opettajalla on kuitenkin erittäin tärkeä tehtävä haastavan ja yksilöllisen ilmapiirin luomisessa. Opettajan merkitys virikkeellisen ilmapiirin luomisessa tulee esille erilaisten opetusmenetelmien käytössä ja monipuolisen innostamisen kehittämisessä. Jos oppilas kokee tuntien opetussisällöt haastavina ja saa mielipiteilleen ja ajatuksilleen ymmärrystä, voidaan oppimisessa saavuttaa hyviä tuloksia.

Tulosten perusteella myös tyttöjen ja poikien liikuntatottumuksissa ja toiveissa on selviä eroja. Sukupuolten väliset erot liikuntatottumuksissa ovat pienentyneet heterogeenisten ryhmien ja monipuolisen koululiikunnan avulla. Ns. tyttöjen ja poikien lajit ovat vähentyneet. Seuraavassa tarkemmin tutkimukseni tuloksia.

5.1 Innostavaan liikuntatuntiin vaikuttavat tekijät

Oppilaiden mielipiteiden mukaan innostava liikuntatunti on monipuolinen kokonaisuus, missä harjoitellaan monipuolisesti eri lajeja ja pelejä. Oppilaat toivoivat yhdelle liikuntakerralle useampia lajeja, kuin nykyisessä käytännössä toteutetaan. He eivät jaksaneet innostua pelkästään yhdestä lajista, koska heidän mielestään keskittymiskyky ei säily yhteen lajiin kovin pitkään. Myös uusien lajien ja oppilaiden ehdottamien toiveiden toteuttaminen motivoisi tunnilla enemmän. Osa aktiivisista oppilaista oli myös halukas esittelemään koulun ulkopuolella harrastamaansa liikuntalajia, kuten skeittausta, rullaluistelua tai lumilautailua. Oppilaat toivoivat perinteisten liikuntalajien lisäksi tunneille kaupunkisotaa, esteratoja, taitoratoja ja myös enemmän vapaata toimintaa.

Yksi tärkeä kannustava tekijä tunneilla oli opettaja. Oppilaat eivät suoraan sanoneet opettajan olevan yksi kannustavista tekijöistä, mutta keskustelun kautta selvisi, että opettajan toiminnalta odotettiin paljon. Oppilaat toivoivat ammattitaitoista ja eri lajeja hallitsevaa taitajaa, joka osaa lajien sääntöjä ja osaa myös opettaa erilaisia taitoja. Opettajalta toivottiin lisäksi kärsivällisyyttä, huumorintajua ja tarpeeksi kurinpidollisia taitoja. Kommenttien perusteella opettajalta odotetaan myös hyviä vuorovaikutustaitoja, joiden avulla myös oppilaat saavat äänensä kuuluviin. Opettajan toivottiin huomioivan oppilaiden mielipiteitä tuntien suunnittelussa ja toteutuksessa. Opettajan kannustavaa, ohjaavaa ja positiiviseen sävyyn annettua palautetta pidettiin yhtenä tärkeimmistä kannustavista tekijöistä tunneilla. Hyvistä suorituksista ja onnistumisista erilaisissa tehtävissä oppilaat toivoivat saavansa hyvän arvosanan, palkinnon tai kehuja. Palkinnoksi koettiin myös esimerkin näyttö muille oppilaille, erityismaininta tunnin ansioista tai pääsy koulun edustusjoukkueeseen.

Tunnilla innostumiseen vaikuttivat kavereiden tuki, hyvät välineet ja opetusympäristö. Sosiaalinen vuorovaikutus toisten oppilaiden kanssa koettiin tärkeäksi tekijäksi tunnilla viihtymisessä. Oppilaat pelkäsivät eniten tunnilla epäonnistumista tai ryhmän epäsuosioon joutumista. Yhteishenki ja joukkuehenki taas tuki tunneilla yrittämistä ja motivoitumista opetettavaan aiheeseen. Vaihteleva opetusympäristö eri lajeineen antoi vaihtelua koulun päivärutiineihin. Myös uudet ja toimivat välineet saivat oppilaat innostumaan paremmin.

Oppilaat olivat havainneet liikunnan vaikuttavan jokapäiväiseen jaksamiseen, hyvään oloon ja terveenä pysymiseen. Terveydellisten vaikutusten lisäksi uusien kavereiden ja kokemusten tuoma ilo ja uusien asioiden oppiminen koettiin liikunnan hyväksi puoliksi. Liikunnan avulla koettiin yhteishengen ja itsetunnon kohoamista ja myös itsensä toteuttaminen ja aggressioiden purkaminen onnistui helpommin. Moni oppilaista oli löytänyt myös liikunnan kautta oman harrastuksen.

5.2 Tyttöjen ja poikien väliset erot

Tutkimukseni aineistot avasivat mahdollisuuden tarkastella sukupuolten välisiä mielipideeroja, miten tytöt ja pojat kokevat liikuntatunnit. Lähtöasetelmanani oli tarkastella maaseudun ja pääkaupunkiseudun välisiä eroja oppilaiden vastauksista, mutta tämä vastakkainasettelu osoittautui merkityksettömäksi sen vuoksi, että oppilaiden mielipiteistä ei ollut havaittavissa suuria eroja ja pienen otoksen vuoksi tulokset olisivat jääneet pinnallisiksi. Tämän vuoksi päädyin tarkastelemaan tyttöjen ja poikien välisiä eroja innostavaan liikuntatuntiin liittyen. Tyttöjen ja poikien mielipiteet innostavaan liikuntatuntiin liittyen olivat samansuuntaisia, mutta myös selviä eroja sukupuolten välillä oli havaittavissa.

Pihlajamäen ala-asteella luokan liikuntaryhmässä oli sekä tyttöjä että poikia, kun taas Raasakan koulun ala-asteella liikuntaryhmät oli jaettu sekä tyttöjen ryhmiin, että poikien ryhmiin. Heterogeenisessä ryhmässä tytöt kokivat poikien osallistumisen sekä hyvänä että huonona asiana. Tytöt kokivat tunnit mielekkäämpinä, koska he saavat mallisuorituksia ja ohjausta peleihin pojilta mallioppimisen kautta. Tytöt kokivat myös itse kehittyvänsä peleissä monipuolisemmin kuin pojat. Huonoksi asiaksi tytöt kokivat sen, että pojat häiritsevät tunneilla selvästi enemmän opetusta ja vaikuttavat tunnin työrauhan säilymiseen. Poikien mielestä peleissä tytöt jäävät usein ”poikien jalkoihin”, kuten eräs oppilas totesi. Tutkimuksen mukaan liikunnalliset pojat kokivat heterogeeniset tunnit turhauttavina, koska tytöt ovat taidollisesti esimerkiksi pallopeleissä selvästi heikompia. Heterogeenisten ryhmien toteuttaminen ala-asteella tukee kuitenkin sosiaalista kanssakäymistä toisen sukupuolen kanssa ja se auttaa madaltamaan kynnystä sukupuolten väliseen kanssakäymiseen myös jatkossa. Mielestäni tämä kehitys on menossa hyvään suuntaan tasa-arvoisesta opetuksesta puhuttaessa. Liikuntatunneilla ei ole enää niin selvästi havaittavissa tyttöjen ja poikien lajeja.

Tytöt kokivat liikuntatunnit mukaviksi varsinkin silloin, kun opettaja antoi mahdollisuuden vaikuttaa tunneilla tapahtuvaan toimintaan. Haastattelujen perusteella tyttöjen liikunnanopettaja oli kuitenkin aika pitkälti määritellyt tuntien sisällöt itse, eikä oppilaiden kanssa oltu suunniteltu tuntien sisältöjä. Pojat taas uskalsivat ilmaista toiveensa ja mielipiteensä helpommin ääneen ja poikien liikunnanopettaja oli myös huomionut oppilaiden toiveet tuntien sisällöistä paremmin, kuin tyttöjen liikunnanopettaja. Itsensä ilmaisu ilmeni selvästi myös haastattelujen aikana. Pojat olivat selvästi aktiivisempia ja pyrkivät vastaamaan kysymyksiin välittömästi. Tytöt taas miettivät vastauksiaan kauemmin ja epäröivät välillä jopa sanoa mielipiteitään ääneen. Oppilaiden kommentteista oli myös havaittavissa se, että poikien vuorovaikutus opettajan kanssa oli avoimempaa ja vaativampaa, kuin tyttöjen.

Haastattelujen perusteella tytöt pitivät leikinomaisista kilpailuista ja peleistä, mutta kilpailullisuus ei ollut niin selkeästi havaittavissa, kuin pojilla. Tytöt olivat kiinnostuneita enemmän tehtäväsuuntautuneista ja haasteellisista tehtävistä, kuin pojat. Poikien kilpailuvietti ja kilpailullisuus oli selvästi tyttöjä selkeämpi ja pojille oli tärkeää sekä oma menestyminen luokan arvoasteikossa että oman joukkueen menestys etenkin peleissä. Tytöt nauttivat itsenäisistä tehtävistä ja viihtyivät esimerkiksi paritehtävissä paremmin, kuin pojat. Keskittymiskykyä ja tarkkaavaisuutta vaativissa tehtävissä pojat olivat kärsimättömämpiä, kuin tytöt, vaikkakin keskittymiskyvyn heikkenemistä on tällä hetkellä havaittavissa myös tyttöjen toiminnassa.

Pojat kokivat etenkin eri pallopelit mielekkäinä ja heitä motivoi maalien ja pisteiden laskeminen sekä selvät säännöt peleissä. Myös opettajan tuomarilinjaa pojat kritisoivat helpommin, kuin tytöt. Työille pisteiden ja maalien laskeminen oli toissijainen tekijä tuntien aikana. Pojille joukkueiden yhteishengen ja sosiaalisen ilmapiirin merkitys korostui oppilaiden mielipiteissä. Tytöt viihtyivät tunneilla mieluummin parhaan tai parhaiden kavereiden kanssa, eikä niin selkeää joukkuehenkeä esiintynyt.

5.3 Maaseudun ja suurkaupungin väliset erot

Selvä ero Pihlajamäen 4.-luokkalaisten ja Raasakan 4.-luokkalaisten liikuntaryhmissä oli se, että Pihlajamäen liikuntaryhmät olivat heterogeenisiä, kun taas Raasakan koulun

liikuntaryhmät olivat homogeenisiä. Pihlajamäen oppilaat olivat omaksuneet heterogeeniset erittäin hyvin ja pitivät yhteisliikuntaa normaalina osana koulunkäyntiä. Paria kommenttia lukuun ottamatta oppilaat pitivät yhdistelmäryhmiä hyvänä vaihtoehtona harrastuksille, joissa yleinen käytäntö oli perinteinen, eli tytöt ja pojat erillään. Etenkin tytöt kokivat poikien läsnäolon kannustavana esimerkin ja mallioppimisen kautta. Kannuksen oppilaiden mielestä tyttöjen ja poikien liikuntaryhmät on hyvä pitää erillään, koska tasoerot olivat etenkin poikien mielestä niin selvät.

Selkeä ero verrattuna Kannuksen ala-asteelle tuli Pihlajamäen ala-asteen oppilaiden kertoessa suhteistaan vanhempiin ja siihen, kuinka paljon vanhemmat ovat kiinnostuneita kouluun liittyvissä asioissa. Suurin osa haastatelluista oppilaista ei puhunut vanhempien kanssa kovinkaan paljon kouluasioista tai sitten vanhemmat eivät kysyneet heiltä kouluun liittyvistä asioista. Oppilaat kertoivat kotona tunteista lähinnä silloin, kun oli tapahtunut jotain erityistä tai tunnilla oli ollut tylsää. He eivät kokeneet keskustelua kovinkaan tärkeänä asiana. Oppilaiden mielestä sillä ei ollut merkitystä heidän liikkumiseensa tai innostumiseensa, ovatko vanhemmat kiinnostuneita liikunnasta. Vain pari oppilasta kertoi harrastavansa vanhempien tai perheenjäsenten kanssa liikuntaa.

Kannuksessa oppilaiden ja vanhempien välinen vuorovaikutus näkyi selkeästi siinä, että kouluasioista keskusteltiin kotona ja perheenjäsenten kanssa harrastettiin monipuolisesti eri liikuntamuotoja. Harrastustoimintaa ei ollut Kannuksessa läheskään niin paljon tarjolla, kuin pääkaupunkiseudulla ja tämä tekijä tuki selvästi oppilaiden ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Yhteistä aikaa tuntui löytyvän enemmän, kuin mitä pääkaupunkiseudun oppilaat kertoivat. Pihlajamäen oppilaiden kommentteista voi päätellä, että liikunnan harrastusmahdollisuudet ovat erittäin hyvät pääkaupunkiseudulla. Moni oppilaista kävi useammassa, kuin yhdessä kerhossa viikoittain. Etenkin palloiluharrastukset olivat suosittuja, kuten jääkiekko, jääpallo ja jalkapallo. Myös koulun telinevoimistelukerhossa ilmoitti käyvänsä ainakin kolme oppilasta. Oppilaiden mukaan harrastuksissa kuluu paljon aikaa iltaisin, jopa kolme kertaa viikossa. Moni oppilaista ilmoitti käyvänsä myös muissa harrastuksissa, joten harrastuskertoja kertyi viikossa monelle oppilaalle jopa viisi kertaa. Yhteinen aika vanhempien kanssa tuntui jäävän vähiin myös vanhempien töiden ja omien harrastusten vuoksi.

5.4 Aineistosta esiin nousseet yllättävät tekijät

Liikunnan arviointi ja arviointi yleensäkin nousi selkeästi esiin haastattelujen yhteydessä. Arvioinnista kaikki oppilaat olivat yhtä mieltä. Haastatellut oppilaat pitivät numeroarviointia selkeästi parempana vaihtoehtona, kuin sanallista arviointia. Nykyisen käytännön mukaan oppilaat ovat saaneet kaikista aineista sanallisen arvioinnin. Tämä oli kaikkien oppilaiden mielestä huono asia. Sanallisesta arvioinnista oppilaat eivät saaneet heidän mielestään riittävästi tietoa, kuinka hyviä he olivat arvioiduissa aineissa. Oppilaiden mielestä sanallista arviointia oli vaikea päätellä tai verrata edellisen vuoden arviointiin. Usein sanallinen arviointi oli ollut oppilaiden mielestä ”ympäri pyöreää” tai se oli keskittynyt vain johonkin asiaan, missä oppilas oli hyvä. Lapset suorittavat itse jatkuvasti arviointia verraten itseään toisiin oppilaisiin. Heille on tärkeää, miten he sijoittuvat esimerkiksi luokan arvoasteikolla. Esimerkiksi Opettaja-lehdessä on viime aikoina käyty kiivasta keskustelua arvioinnista ja sen järjestämisestä. Numeerinen ja sanallinen arviointi jakaa opettajat ja päättävät elimet selvästi kahtia. Päättävän elimen mielestä sanallinen arviointi antaa tarkempaa tietoa oppilaan hyvistä puolista ja tukee heikkoja puolia. Opettajien mielestä sanallinen arviointi vie liian paljon aikaa ja osaltaan vaikuttaa myös siihen, että arvioinneista tulee helposti positiiviseen sävyyn annettua yleispalautetta. Jokaisesta oppilaasta pitäisi löytää jotain hyvää sanottavaa.

Oppilaat eivät tieneet nykyisen arvioinnin perusteella esimerkiksi tarkoittaako sanallinen arviointi hyvä, numeroarvioinnissa 7 vai 8, ja onko kiitettävä taas 9 vai 10. Yksi oppilaista oli saanut liikunnasta arvioinnin: ”Olet hyvä jalka- ja koripallon pelaaja”. Oppilas ei tiennyt mitä tämä arviointi numeerisesti tarkoittaa liikunnassa. Vaikka oppilas olisi hyvä juuri jalka- ja koripallossa, niin se ei välttämättä tarkoita, että numeroarvioinnissa oppilas on liikunnassa kaikki lajit huomioiden esimerkiksi 8 arvoinen. Kriteerit sanalliseen arviointiin vaihtelevat varmasti suuresti, kun mietitään koko maan arviointiperusteita. Oppilaiden kanta arviointiin oli täysin selvä. He toivoivat numeroarviointia, jolloin voisivat verrata itseään suhteessa muihin oppilaisiin ja näkisivät myös oman kehityksensä aikaisempiin vuosiin verrattuna. Huomioin haastattelussa kuitenkin sen, että haastateltavat oppilaat olivat poikkeuksetta aika hyviä liikunnassa, jonka vuoksi he kokivat numeroarvioinnin tärkeänä. Liikunnallisesti heikommat oppilaat eivät välttämättä ole ollenkaan numeroarvioinnin kannalla, vaikka oppilaat sanoivat yleisen kannan arvioinnista olevan juuri näin.

6. POHDINTA

Työni on laadultaan tapaustutkimus, jonka tavoitteena oli selvittää minkälaisesta liikuntatunnista oppilaat innostuvat/motivoituvat ja mitkä tekijät vaikuttavat näihin asioihin. Tulosten perusteella oppilaan innostumiseen ja motivoitumiseen koulussa opetettavia aineita kohtaan liittyy useita eri tekijöitä, kuten ympäristö, koti, kaverit, luokassa vallitseva ilmapiiri ja ulkoiset välineet, mutta yksi tärkeimmistä tekijöistä oppimismotivaation herättäjänä on oppilaan opettaja. Opettaja voi omalla toiminnallaan, esimerkillään ja ratkaisuillaan, joko herättää motivaation tai pahimmassa tapauksessa sammuttaa sen. Opettajan vastuu on suuri, koska oppiminen on huomattavasti tehokkaampaa silloin, kun oppilas on itse kiinnostunut tekemästään asiasta. Oppilas kokee saavansa jotain uutta, hyödyllistä ja sitä voi jatkossa käyttää omiin tarkoituksiin.

Tutkimukseni kautta saatuja tuloksia voidaan soveltaa käytännössä varsin monipuolisesti, vaikka otoksen koon vuoksi niitä ei voidakaan yleistää esimerkiksi koko maata kattavaksi. Yleistettävyyttä en pyrkinytkään tavoittamaan, koska halusin mieluummin saada kokemuksen tieteellisestä tutkimuksesta vuorovaikutteisessa ilmapiirissä ja avoimessa kanssakäymisessä tutkittavien lasten kanssa. Oppilaiden kautta, ns. kentältä tulleita mielipiteitä ja toiveita voidaan kuitenkin huomioida esimerkiksi tuntien suunnittelussa ja sen vuoksi koin tämän tutkimuksen merkitykselliseksi sekä itseni että myös muiden opetustyötä tekevien kannalta. Opetustyön kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että virikkeellisen ja innostavan oppimisympäristön saavuttamiseksi on opettajien syytä huomioida myös oppilaiden esittämiä toiveita ja mielipiteitä.

Tämän päivän oppilaita ei ole läheskään niin helppo saada innostumaan opetettavasta aiheesta, kuin samanikäisiä ikätovereita esimerkiksi viisikymmentä vuotta sitten. Opettajan auktoriteettiasema oli silloin paljon suurempi, vaikkakin autoritääristä opetustapaa on jälkikäteen kritisoitu voimakkaasti. Tämän päivän oppilailla on virikkeitä niin paljon tarjolla, että mielenkiinnon herättämiseen saa opettaja tehdä todella paljon töitä. Vapaa-ajallaan oppilailla on paljon mielenkiintoisempia kiinnostuksen kohteita ja mahdollisuuksia kuin mitä koulu voi tarjota. Vaatimustaso koulua ja opettajia kohtaan on kasvanut jatkuvasti.

Vuorovaikutus on mielestäni tärkeimpiä apuvälineitä kasvatustyössä, mitä opettajalla voi olla tämän päivän koulumaailmassa. Keskinäisen luottamussuhteen saavuttaminen sekä ryhmään että yksilöihin antaa opettajalle erinomaiset lähtökohdat tuntien ja kurssien suunnitteluun. Tämä vaatii useiden yksilöiden kohdalla paljon aikaa, mutta onnistuessaan antaa erinomaiset lähtöasetelmat tuntien ja oppimisen onnistumiseen. Suunnittelussa opettajalla on mahdollisuus käyttää hyväkseen oppilaiden mielipiteitä ja toivomuksia ja näin tukea molemminpuolista vuorovaikutusta. Vuorovaikutus ei voi toteutua vain toisen osapuolen aktiivisella panoksella vaan siihen vaaditaan molempien osapuolten kiinnostus ja halu.

Kaikki yksilöt eivät ole kiinnostuneita jokaisesta aineesta tai lajista ja tämä asia pitää myös opettajan tiedostaa. Mahdollisuuksien luomisella voi kuitenkin innostaa passiivisempia yksilöitä kokeilemaan uusia asioita avoimin mielin, jolloin elämysten kautta voi syntyä elinikäinen innostus esimerkiksi liikuntaa kohtaan. Lasten ensimmäinen ja toinen motorinen kehityskausi ajoittuvat ala-asteelle ja tämän vuoksi liikuntataitojen monipuolinen harjoittelu on ehdoton edellytys perustaitojen oppimiseen. Peruskoulun liikunnanopetuksen tavoite ei tietenkään ole, että kaikista oppilaista tulisi monipuolisia liikunnan ammattilaisia, mutta toivottavasti elinikäisiä liikkuja. Positiiviset tai negatiiviset liikuntakokemukset ala-asteella voivat vaikuttaa asenteisiin liikuntaa kohtaan myös myöhemmällä iällä.

Opettaja on tuntien organisoiva johtaja, jolla on suuri merkitys tunneilla tapahtuvaan toimintaan. Opettajalla on tunneilla käytössään lukuisia eri metodeja ja opetusmenetelmiä, joiden avulla voidaan tunneille luoda myönteinen ja virikkeellinen ilmapiiri. Tuntien monipuolisella suunnittelulla, oppimisympäristöjen vaihteluilla ja uusien lajisovellusten opettamisella myös passiivisemmat oppilaat voidaan saada innostumaan opetettavasta aiheesta. Oppilaan motivoimiseen ja innostamiseen voidaan käyttää sisäistä ja ulkoista palkitsemista, joiden avulla oppilas saa tyydytystä sekä omia että ympäristön luomia odotuksia. Kodin ja ympäristön merkitys sekä oppilaan persoonalliset tekijät vaikuttavat myös osaltaan oppilaan motivaation syntymiseen ja sen kehittämiseen. Nämä edellä esitetyt tutkimukseni tulokset tukevat sitä käsitystä, mikä itselläni oli lähtiessäni tekemään tätä tutkimusta, ja mikä nousi esille myös lähdemateriaalina käyttämistäni teoksista: opettajan merkitys oppilaan innostajana on merkittävä muiden selittävien tekijöiden

(ympäristö, sosiaaliset suhteet ym.) suhteen. Tätä tukevat myös haastattelemieni oppilaiden mielipiteet ja analysointini heidän esittämistään ajatuksista.

LÄHTEET

Aho, S. 1974. Koulusuoritusten yhteys oppilailla esiintyviin käyttäytymisongelmiin ja kasvuympäristöön. Kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 32. Turun yliopisto.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Ball, S. 1977. Motivation in Education. New York: Academic Press, Inc.

Beard, R. M. & Senior, I. J. 1980. Motivating Students. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Creswell, J. W. 1994. Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches. Thousand Oaks: Sage Publications.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. 1985. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press.

Erickson, F. 1986. Qualitative Methods in Research on Teaching. Teoksessa: Wittrock, M. C. (Ed.) Handbook of Research on Teaching. Third Edition. New York: Macmillan.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Hargreaves, D. H. 1972. Interpersonal Relations and Education. London.

Harter, S. 1982. A Model of Mastery Motivation in Children: Individual Differences and Developmental Changes. Teoksessa W.A. Collins (toim.). Aspects of the Development of Competence. The Minnesota symposium on child psychology 14. New Jersey: Hillsdale.

Heinonen, V. & Kari, J. 1978. Oppimisen psykologia opetus- ja kasvatustyötä varten. Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-paino Oy.

Korpinen, E. 1990. Peruskoululaisen minäkäsitys. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Tutkimuksia 34. Jyväskylän yliopisto.

Koskenniemi, M. 1982. Yhdessä ja yhteistoimin. Koulu ja sosiaalisuuteen kasvaminen. Helsinki: Otava.

Kosonen, P. A. 1991. Opiskelun mielekkyys ja opintomotiivaatiot lukiossa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Tutkimuksia 44. Jyväskylän yliopisto.

Könnölä, J & Laukkanen, R. (Toim.) 1989. Ala-asteen koulu, Eurooppa ja innovaatio. Kouluhallituksen ja Opetusministeriön OK-sarja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

LeCompte, M. D. & Preissle, J. 1993. Ethnography and Qualitative Design in Educational Research. Second Edition. San Diego: Academic Press.

Leino, A.-L. & Leino, J. 1997. Opettaminen ammattina. Helsinki: Kirjayhtymä.

Mehtäläinen, J. 1983. Johtamistavasta ja ilmapiiristä tuntikehys-järjestelmää kokeilevilla peruskoulun yläasteilla. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Julkaisu 344. Jyväskylän yliopisto.

Mosston, M. & Ashworth, S. 1990. The Spectrum of Teaching Styles: From Command to Discovery. New York: Longman.

Murto, K. 1989. Kohti oppilaskeskeistä pedagogiikkaa. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus.

Peltonen, M. 1981. Aikuisdidaktiikan perusaineksia. Porvoo: WSOY.

Peltonen, M & Ruohotie, P. 1987. Motivaatio: Menetelmiä työhalun parantamiseksi. Aavaranta-sarja nro 4. Helsinki: Otava.

Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. Oppimismotiivaatio: Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Helsinki: Otava.

Pietiläinen, R., Liukkonen, J. & Kukkonen, J. 1986. Urheilutoiminnan motivointi. Koulutusaineistoa. Helsinki: TUL.

Pulkkinen, L. 1977. Kotikasvatuksen psykologia. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Ruohotie, P. 1980. Henkilöstön motivaatio. Tutkimus henkilöstön motivaatiota heikentävistä ja lisäävistä tekijöistä Jylhävaarassa. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.

Ruohotie, P. 1982. Aikuisen opiskelumotivaatio. Julkaisuja 6. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.

Ruohotie, P., Leino, J. ja Rauhala, P. (toim.) 1993. Oppimis- ja opettamismotivaatio ammatillisissa opinnoissa. Ammattikasvatussarja 7. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.

Seppänen, J. 1997. Miksi oppilaat eivät viihdy peruskoulussa? Helsingin sanomat: 18.8.1997; A11.

Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51/1988. Oulun yliopisto.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Viteli, J. 1990. Mikä koululaista kannustaa? Julkaisu 24. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.

KYSYMYKSET OPPILAILTA

Opettaja ja opettajuuteen liittyvät tekijät

1. Millainen on teidän mielestänne hyvä liikunnanopettaja?
2. Miten hän kohtelee oppilaitaan?
3. Miten opettaja saa teidät innostumaan liikunnasta? (keinot, aihe, opetusmenetelmät)
4. Olisiko liikuntatunneilla mukavampaa, jos ei olisi opettajaa ollenkaan? Voisiko tulla pidemmän päälle tylsää?

Tunnin sisältöön liittyvät tekijät

1. Millainen liikuntatunti on teidän mielestänne mukava? Mitä siellä tapahtuu?
2. Mitkä asiat voivat vaikuttaa mukavaan tuntiin? (tunnin aihe, ympäristö, ryhmä, kaverit ym.)
3. Mikä on tärkein asia, mikä tekee liikuntatunnista mukavan?
4. Mitä tekisit mieluiten liikuntatunnilla, jos saisit itse päättää?
5. Onko koululiikunta kivaa, mukavaa? Mikä tekee siitä mukavan tai tylsän?
6. Mikä on inhottavin asia, mikä tekee liikuntatunnista epämiellyttävän tai tylsän? Miten opettaja voisi vaikuttaa?
7. Onko tunneilla joskus olo, ettei jaksaisi tehdä mitään tai vain sitä mitä huvittaa? Mistä se voi johtua?

Oppilas ja oppilaaseen liittyvät tekijät

1. Oletteko huomanneet eroa liikuntatunneissa, jos olet itse väsynyt, nälkäinen, tunti on aamulla tai iltapäivällä, liikuntatunteja on 1 tai 2 peräkkäin? Milloin liikuntatunti olisi paras olla?
2. Innostaako se, jos tiedät mitä seuraavalla kerralla tehdään?
3. Mikä vaikuttaa motivaatioon; Onko kiva tehdä mukavia ja helppoja tehtäviä vai vaikeita ja haastavia? Mikä saa sinut innostumaan liikunnassa?
4. Onko paikalla merkitystä innostumisen kannalta, hyvät välineet, sopivan kokoinen ryhmä ym.?
5. Jos et jaksu keskittyä tai innostua liikuntatunnilla niin missä on silloin syy tai vika? (ympäristö, tunnin aihe, opettaja, ryhmä vai omat syyt/ongelmat)
6. Vaikuttaako kotiväen mielipide liikunnasta? Keskusteletko kotona liikuntatunneista?

7. Kuinka tärkeä merkitys arvosanalla on innostumiseen liikuntatunneilla? Olisiko mukava saada liikunnasta numero?

7. Minkä takia liikut tunneilla? (mielihyvä, keuhut, arvosana, liikunta on mukavaa vai pakko)

Hei, oppilaan vanhemmat!

Nimeni on Sami Wirkkala ja opiskelen Jyväskylän yliopistossa liikuntatieteiden maisteriksi. Teen tällä hetkellä lopputyötäni, jossa tutkin opettajan merkitystä oppilaan motivoinnissa liikuntatunneilla. Tutkimukseni avulla pyrin löytämään keinoja, joiden avulla opettaja voi motivoida oppilaita paremmin ja monipuolisemmin liikuntatuntien aikana.

Tarvitsen tutkimustani varten 3.-4.-luokan oppilaita n. 5-10 kpl, joita haastattelen ryhmässä kouluaikana. Haastattelun avulla pyrin selvittämään asioita, joita oppilaat arvostavat opettajan toiminnassa ja mitkä muut tekijät vaikuttavat oppilaiden motivoitumiseen liikuntatunneilla. Nauhoitan haastattelut, mikä helpottaa aineiston analysointia jälkikäteen. Olen sopinut lapsenne luokanopettajan kanssa käytännön järjestelyistä. Haastatteluun ei oppilaan tarvitse valmistautua erityisesti ja haastatteluun kuluu aikaa n. yksi tunti. Haastattelu on täysin luottamuksellinen eikä oppilaan tietoja käytetä missään muussa yhteydessä. Haastattelu suoritetaan kuluvan viikon perjantaina.

_____ saa osallistua haastatteluun.

oppilaan nimi

Vanhemman allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Yhteistyöterveisin _____ ja _____

Sami Wirkkala

luokanopettaja